

Pražská vysoká škola psychosociálních studií, s.r.o.

Pilíře dlouhodobého vztahu očima seniorů

Vypracovala: Bc. Vanda Sedláková

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Ing. Eva Dubovská

Praha 2016

Prague College of Psychosocial Studies

Pillars of Longterm Relationship from
Seniors Perspective

Author: Bc. Vanda Sedláková

The Thesis Work Supervisor: Mgr. Ing. Eva Dubovská

Prague 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou prací s názvem Pilíře dlouhodobého vztahu očima seniorů vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze: 29.7.2016

Vanda Sedláková

.....

.....

Poděkování

Zvláště ráda bych poděkovala vedoucí práce, paní Mgr. Ing. Evě Dubovské za cenné rady, připomínky a trpělivost.

Vanda Sedláková

Anotace

Tato diplomová práce je výzkumem problematiky dlouhodobých partnerských vztahů. Na téma je nahlíženo z perspektivy seniorů, kteří jej subjektivně hodnotí na základě prožité zkušenosti. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části se práce věnuje tématům typologie vztahů, manželské spokojenosti, kontextu času a prostoru a stárnutí. V praktické části byly vedeny čtyři rozhovory s manželskými páry nad 65 let. Tyto páry vypovídají o nejdůležitějších faktorech spokojenosti, jako je tolerance, intimita, láska. Výzkum je koncipován jako tématická analýza.

Klíčová slova

Partnerské vztahy, senior, láska, intimita, závazek

Abstract

This thesis is conceived as a research of a long-term relationships. The topic is view by perspective of seniors. They judge it with help of their own experience in a subjective way. Thesis is dividend into two parts, theoretical and practical. First, theoretical part, is targeted towards relationship typology, marriage satisfaction, time perspective and seniors. The research presented in the second part of thesis consisted of four interviews with couples above 65 years. These couples talk about most important factors of satisfaction, as tolerance, intimacy, love. Reseach is conceived as a thematic analysis.

Key words

Relationship, senior, love, intimacy, commitment

Obsah

ÚVOD.....	1
TEORETICKÁ ČÁST PRÁCE	2
I. Typologie vztahů.....	3
I.1. Typy párů	4
I.2. Typologie partnerů	6
I.3. Typologie lásky.....	6
I.4. Vývoj vztahů	8
I.4.2. Seznámení.....	8
I.4.3. Zamilování	9
I.4.4. Období realistického vztahu	10
I.4.5. Mladé manželství.....	10
I.4.6. Manželství středního věku	11
I.4.7. Manželství zralého věku	11
I.4.8. Manželství ve stáří	12
I.5. Teorie formování manželské dyády	12
I.5.2. U-tvar manželské spokojenosti.....	12
I.5.3. S-V-R teorie.....	12
I.5.4. Teorie formování manželské dyády.....	13
II. Manželská spokojenost.....	13
II.1. Faktory manželské spokojenosti	15
II.2. Intimita	18
II.3. Závazek	20
II.4. Řešení konfliktů	22
III. Kontext času a prostoru.....	24
III.1. Společnost a politika	25
III.2. Seznámení	27
III.3. Vznik vztahu	28
III.4. Vznik společného života a manželství	28
III.5. Vznik společného života a manželství	29
III.6. Manželství.....	30
III.7. Rozchody.....	34

IV. Láska a stáří.....	35
IV.1. Biologické stárnutí	36
IV.2. Sociální stárnutí.....	38
IV.3. Manželství a láska ve starším věku.....	38
IV.4. Sexuální život.....	40
IV.5. Teorie socioemoční selektivity	40
IV.6. Vztahová údržba.....	41
IV.7. Koncept úspěšného stárnutí.....	42
EMPIRICKÁ ČÁST PRÁCE	43
V. Cíl výzkumu	44
VI. Výzkumné hypotézy.....	44
VII. Vybraný vzorek	45
VIII. Zpracování.....	Chyba! Záložka není definována.
IX. Doplnění k tématu historického kontextu	58
X. Závěr.....	61
XI. Rejstřík	62
XII. Přílohy	65
XII.1. Rozhovor.....	65
XII.2. Informovaný souhlas.....	66

ÚVOD

Tato diplomová práce se zabývá stěžejními pilíři dlouhodobých vztahů. Hledat jsem se je rozhodla přímo u osob, které mohou předat své zkušenosti po vztahu, trvajícím několik desetiletí. V dnešní době natolik vzácný jev.

Toto téma jsem zvolila na základě několika po sobě jdoucích zážitků, při kterých jsem se setkávala se staršími lidmi, ukazující důvěrnost v podobě držení za ruce, vzájemného popichování a společný smích. A vedle nich mladší páry, u kterých by nezúčastněným kolemjdoucím mohlo připadat, že mají méně starostí – jsou v lepším zdravotním stavu, mají menší finanční potíže. A spolu vedly malou, soukromou válku.

Začalo mne zajímat, co je důvodem těchto rozdílů. Je to jen vhodnější volbou partnera? Nebo umí starší páry něco lépe než my dnes? Je to snad věkem? Hádaly se tyto dnes láskyplně na sebe hledící páry stejně jako ty, na které se nyní dívám, a můžeme očekávat, že po překročení 60. roku života budeme klidnější a vyrovnanější? Už v té době, kdy jsem nad těmito věcmi přemýšlela, ať už pro sebe v duchu nebo spolu s dalšími lidmi, byla jsem přesvědčená, že neexistuje jeden důvod, který by vedl k této změně. Je těžké také srovnávat výchozí pozice lidí, které vyrůstali v úplně jiné době a byli vychováni jiným způsobem.

Přestože nedojdu k jednoznačným odpovědím, i tak se hodlám ve své diplomové práci těmto postarším spokojeným párům věnovat. Položím jim otázky napříč těmito možnými vlivy. Toto téma je jistě i mým osobním hledáním odpovědí na mnoho otázek ohledně partnerských vztahů. Zároveň ale přesahuje do celé společnosti, která žije vztahově.

Dnešní společenská situace nám oproti dobám minulým připravila mnoho možností, mnoho svobody a mnohem širší svět. Zároveň s sebou nese větší zodpovědnost za vlastní rozhodnutí, za život, který jsme si vybrali. Neměl nás kdo naučit takového umu, když naši rodiče byli vychováni v době, kdy všechno bylo dáno společností nebo politickou situací. Hovoříme tedy o obecné krizi ve vztazích, v rámci které se bortí staré systémy a nastavují nové? Učíme se novému způsobu života, svobody, zodpovědnosti.

Tato práce je o seniorech, kteří nejen období tohoto zlomu, ale i jiná úskalí, která jim čas přinesl, překonali s vůlí a láskou. Na základě jejich výpovědí o době, ve které žili, a názorech na tu dnešní, se můžeme nechat inspirovat, nebo se vůči nim vymezovat jako něčemu dávno přežitému.

TEORETICKÁ ČÁST PRÁCE

I. Typologie vztahů

V této kapitole budu hovořit o typologii vztahů. Tedy o tom, jak jednotlivé páry můžeme kategorizovat podle společných znaků. Ona typologie je v několika směrech podle mého názoru poněkud ošemetná.

Při pátrání po zdrojích jsem u tohoto tématu narážela na několik otázek. Hledám druhy partnerských vztahů; dyadických vztahů obecně, nebo snad lásky? Všechny z těchto zmíněných jistě mají společné jmenovatele. Jak ale můžeme takové věci objektivizovat, zjednodušovat? Nepřipomíná mi taková snaha populárně psychologických časopisů? V dnešní době však narážíme na deformaci pohledu na vztahy. Na to, jak je zodpovědně žít. Ať už ze stránek výše zmíněných časopisů, hledajících snadná řešení na složité otázky. Nebo z množství romantických filmů, ukazující růžovou část lásky. Ale to jsem odbočila. Při prohlížení zdrojů jsem si také kladla otázku, zda typologie, definovaná v článku z roku 1993 podle studie na americkém obyvatelstvu, může být inspirací pro naše podmínky, o více než 20 let později. Čas v tomto směru tak spěchá a mění se.

Pokusím se všechny tyto faktory zohlednit a představit zde sumář možných variant vztahů i s různými odstíny lásky v nich, s podklady založenými na studiích. Rozlišit téma lásky a téma partnerského vztahu považuji za důležité, zároveň však za poněkud problematické. Bavíme-li se o vztazích vznikajících před 40 lety, do určité míry předpokládám, a samotnou mne to mrzí, že vztahů, vzniklých na základě hluboké či intenzivní lásky, nebude příliš mnoho. Můj osobní dojem z tohoto období je více pragmatický, založený na názoru a tlaku od společnosti. Což ovšem odpovídá nejen času vzniku tohoto partnerství, nýbrž i následnému udržení vztahu. K tomuto tématu – kulturně historickému podtextu - však později. Z mého pohledu nelze hovořit o partnerském vztahu bez uvážení aspektu lásky. Avšak jejímu tématu se může věnovat samotná diplomová práce, která by měla zase o trochu jinou vizáž. K samotné typologii však můžeme poznamenat, že ironií zůstává, že jeden z hlavních zdrojů pro toto téma byl pro mne článek s názvem Five Types of Marriage, který mne však potkal při vyhledávání článků s klíčovým slovem „love“.

I.1. Typy párů

David Olson a Blain Flowers v rámci své studie na vzorku o téměř 6300 párů identifikovali 5 typů svazku. Ve výše zmíněném čase – r. 1993 a prostoru – USA.

- Devitalizované páry – dosáhly na škále nejnižších skórá, jsou to nejméně spokojené páry, nejvíce početná kategorie v tomto výzkumu. Sami autoři však upozorňují na to, že byl tento dotazník vyplňován z velké části v rámci manželské terapie. Často se jednalo o osoby s nižším vzděláním, nižšího věku a příjmů. Také jsou to páry, které jsou svoji kratší dobu a po poměrně krátké době ve vztahu se vzali.

- Konfliktní páry - páry s taktéž velmi nízkým skóre spokojenosti ve vztahu. Vykazují však shodu ohledně rozdělení rolí a v pohledu na náboženství jakožto na důležitou součást jejich vztahu. Nejnižší skór se ukazuje ve škále komunikace a řešení konfliktů. Co se demografických údajů týče, jsou na tom obdobně jako páry devitalizované, řídce však dříve prošli rozvodem.

- Tradiční páry – přebírám název od Olsona a Flowerse, byť zde pochopitelně narážíme opět na potíž v označení „tradiční“ pro naše časoprostorové podmínky. Celkově se na škále spokojenosti tento typ páru vyskytoval v lehkém nadprůměru. Zajímavostí však je, že je na absolutní špičce ve vlastní spokojenosti s rodičovstvím a celkovém zvládnání povinností tohoto typu. I tradiční páry pociťují důležitost náboženství ve svých životech. V tomto ohledu se tedy s termínem „tradiční“ není podle mého názoru třeba prát. Jsou to páry, jejichž těžiště tkví v rodině jako takové. Mají také celkově více dětí, jsou to sice páry nižšího věku, ale jejich svazek již trvá déle než u dvou výše zmíněných kategorií. Také ženy v menší míře pracují na celý úvazek.

- Harmonické páry – mluvíme zde o svazcích, vykazujících druhý nejvyšší skór ve spokojenosti. V čem však pokulhávají, je právě prvek, stmelující páry tradiční. Tedy záliba v rodičovství a v rodinném životě. Jsou to páry starší než předchozí kategorie, jsou spolu delší časový úsek a mají obvykle méně dětí. Ženy v páru harmonického typu pracují na plný úvazek nejčastěji ze všech skupin. Muži mají častěji nižší výdělky.

- Vitalizované páry – vykazují nejvyšší skóre spokojenosti napříč všemi aspekty. Jsou sladěny se zvyky a osobností svého partnera, se způsobem komunikace i řešení konfliktů. Jsou to svazky, kde jsou partneři vyššího věku, svoji delší čas, mající vyšší vzdělání i společenský status a ve kterých muži mají často částečné úvazky (OLSON, FLOWERS, 1993).

Za potíží v tomto rozdělení považují určité omezené typologie na spokojenost. Pod názvem „Five Types of Marriage: An Empirical Typology“ jsem hledala něco komplexnějšího, ať už hlubšího nebo širšího. Fakt, že existují vztahy spokojené, konfliktní a méně spokojené, by pravděpodobně málokdo rozporoval. Co ale jiné kvality vztahu, které jej pro zúčastněné jedince určily jako šťastný? Myslím tím typologii podle komunikace, řešení konfliktů, podle projevů lásky, společného trávení času? Je možné je vůbec na základě kvantitativní studie o několikatisícovém vzorku definovat? Jedna věc je měřit úroveň spokojenosti partner. Ale díky čemu k ní došlo?

Další možné rozdělení uvádí podobně založenou kategorizaci.

- Uspokojující a naplňující manželství – definováno jako manželství, ve kterém jsou partneři ochotni ke kompromisu, a na řešení konfliktu pracují poklidně. Jsou ochotni naslouchat a bravurně komunikují. Další autoři toto manželství, které se v našem dřívějším rozdělení dá také srovnat s kategorií harmonických a vitalizovaných vztahů, popisují jako „proces neustálé změny“, se kterými se tento typ manželství statečně vyrovnává.

- „Podprůměrné“ manželství („*mediocre marriage*“) - může vypadat jako partnerství nestabilní, nespokojené, případně obojí. Případně jako konfliktům se vyhýbající vztah, který klade důraz na pozitivní znaky tohoto vztahu a ostatní prostě akceptuje. Další možné rozdělení přináší Wallerstein a Blakslee (1995). Popisují vztahy typu:

- „romantické manželství“ - naplněný vírou, že oba jedinci byli předurčeni k tomu, být spolu a vášnivým intimním životem. Přináší ovšem riziko, že při všem to zaobírání druhým každý ztratí sám sebe.

- „zachraňující manželství“ - přináší útěchu a sílu vztahu ve vzájemném hojení ran z minulosti

- „přátelské manželství“ („*companionate marriage*“) – je postaveno na vzájemném přátelství, postupně však může spíše dorůst do vztahu sestrobratrského

- „tradiční manželství“ - v kontextu těchto autorů myšleno jako partnerství jasně rozdělených rolí a zodpovědnosti, rizikem bývá zamíření více pozornosti na rodičovství než na partnerství jako takové

Podle Lauera a Lauerové tento „podprůměrný“ typ manželství může vypadat jako vztah, který na počátku byl plný lásky, emocí a intimity, postupem času však přešel do situace, ve kterém vedle sebe žijí dvě samostatné bytosti, které spojují rodinné rituály. Případně také hovoří o párech, kteří tuto prázdnotu a budování rituálů bez zvláštního vzájemného vztahu zahrnují do svých společných životů již od počátku (NIMTZ, 2011).

I.2. Typologie partnerů

Sage poukázal na nejčastěji se vyskytující chování u partnerů. Hovoříme-li o vztazích a o tom, jaká je v nich atmosféra obecně, je na místě si představit i jednotlivé členy těchto domácností.

- partner orientovaný na rovnoprávnost
- romantický partner – touží po duševním souznění, v případě neuspokojení této touhy je ve vztahu nešťasten
- rodičovský partner – pečuje o druhého, je jeho „mentorem“
- dětský partner – nechává se vést, zároveň umí nad druhým získat moc pomocí své dětské bezradnosti. Přináší do vztahu hravost
- racionální partner – neprojevuje příliš emocí, žije ve světě řádu, který vyžaduje i po druhých
- kamarádský partner – touží po partnerovi ve svém životě, romantika pro něj není stěžejní
- nezávislý partner – odtažitý, jak v intimitě, tak v běžném fungování (SAGE, 1976).

I.3. Typologie lásky

V předchozí části byl popsán rámeček, ve kterém se příběhy odehrávají, a jednotliví aktéři. Na několika následujících řádcích se budu věnovat třetí součásti. Tomu, co obojí obklopuje, co celou scénu dělá takovou, jaká je. Lásce. Hovořili jsme-li na předchozích stranách o dlouholetých vztazích, a věnovali-li jsme tolik prostoru tomu, jakými různými způsoby mohou být společné životy dvou lidí neuspokojivé, považují za rozumné vyvážení

hovořit teď chvíli o lásce. O té, která spoustu manželství způsobila, spojila, ale také možná nikdy ani nepotkala.

Láskou rozumíme postoj, zaujímáný jednou osobou vůči druhé osobě, který zahrnuje kromě citu i sklon k myšlení a chování (TAVEL, 2009). Nejčastěji se v literatuře objevuje termín „romantická láska“, ostatní typy trochu mění své pojmenování a obsah, přesto vykazují společné znaky.

- Romantická láska – se popisuje jako intenzivní láska, vášnivá, plná silných emocí, štěstí i bolesti, příp. žárlivosti. Jde o touhu po spojení s druhým člověkem. D. B. Wile ji vidí ještě trochu jinak. Popisuje tzv. Obcházeče, kteří extrémně idealizují partnera a vztah. Přicházející potíže nereflektuje a odmítá.

- Přátelská láska – nebo také pečující, klidná. Není tak dynamická, ale zároveň má tendence k tomu trvat déle, nevyprchat, neshořet. Její součástí je pocit bezpečí, důvěra, porozumění.

- Reaktivní láska – stoupá a klesá v reakci na aktuální dění ve vztahu. Wile popisuje tzv. Narážče, kteří silně vnímají neshody a nedokonalosti ve vztahu. Vyžadují průběžné projevoování negativních pocitů (TAVEL, 2009).

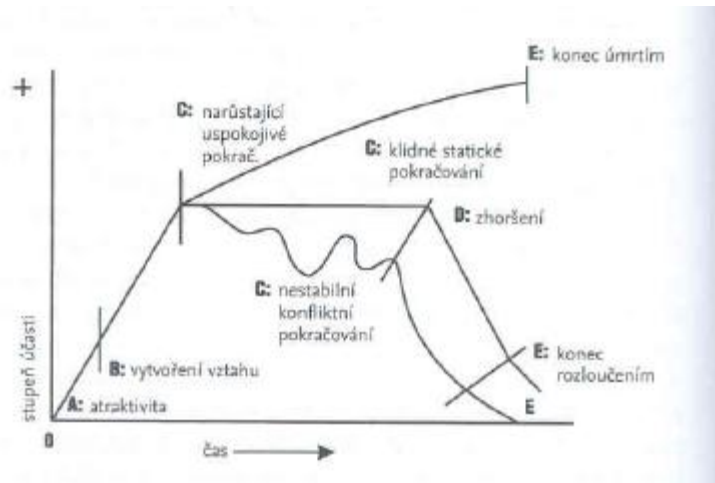
Hill a L. A. Lee hovoří také o lásce:

- hravé (ludus)
- obětavé/altruistické (agapé)
- pragmatické
- obsedantní/posedlé (mania)

Abraham Maslow hovoří o tzv. Lásce B, odvozené od slova *being* = *bytí*, která je nesobecká, pomáhající, otevřená, přející. A o Lásce D, odvozené od slova *deficiency* = *nedostatek*, která směřuje k uspokojení vlastních potřeb (KRATOCHVÍL, 2009).

Co se týče lásky obecně, je, pochopitelně, tím pravým Fromm, z koho bychom měli čerpat. A já na něj nezapomínám. To, jak dobře milovat a žít láskou, radí dosud. Vnímá lásku jako rozhodnutí a slib, učí k úctě k partnerovi, k nesobeckosti a k lásce k sama sebe. Fromm však málokdy popisuje lásku jako romantický vztah mezi dvěma lidmi. Vnímá jí daleko šířeji, v kontextu filozofie a společnosti.

I.4. Vývoj vztahů

Obr. 1 Vývoj dyadického vztahu dle H. W. Bierhoffa

V rámci poznání vztahové problematiky na teoretické rovině jsem hovořila o tom, jaké příběhy a scénáře nás mohou potkat v existujícím vztahu. Co jej může utvářet, ať už to vede ke spokojenosti zúčastněných nebo k jejich bezmoci. Součástí této nedílné teoretické roviny je cesta, kterou pár urazí. Neboli vývoj vztahu, který bych ráda definovala již od stadia výběru partnera.

I.4.2. Seznámení

Proces seznámení někteří autoři do samotných vývojových fází vztahu nezahrnují. Je to pochopitelné, protože toto „očuchávání“ není ještě vztahem a obrovská část párů po něm ani nevznikne. Jednoduše jeden, případně oba, nespatří druhého jako vhodného partnera. Já jej ale do svého výčtu s dovolením zahrnu, neboť se ve své práci budu zabývat funkčními páry, které prošly všemi těmito fázemi.

P. Tavel rozděluje tuto fázi před samotným vznikem vážného vztahu na tyto kroky:

I. Hledání podnětů (Dle D. Mursteina I. Fáze podnetu) – jak působí na první pohled? Líbí se mi? Je přitažlivý? Jak na něj reaguje okolí?

II. Vytvoření kontaktu

III. Určování vlastností (Dle D. Mursteina II. Fáze hodnot) – jaký vlastně je? Zjišťování

shod v hodnotách, zájmech, postojích

IV. Budování intimity – Cítím se s ním bezpečně?

V. Udržení pouta (III. Fáze kompatibility rolí) – Chci s tímto partnerem žít? Dokážeme zaujmout role, které se vzájemně doplňují? Bude to vztah uspokojivý? Vedoucí k naplnění našich potřeb (TAVEL, 2009; KRATOCHVÍL 2009)?

Nakonečný v sociálně-psychologické rovině vysvětluje, že v této fázi potencionální pár zjišťuje, do jaké míry je vztah schopen přinést kýžené odměny a zisky (NAKONEČNÝ, 2009).

I.4.3. Zamilování

Pokud vztah začíná být vztahem, projde úspěšně určitou formou výběrového řízení, nastává období zamilovanosti. K období, kdy vše vidíme v barvě růžové, nedokážeme myslet na nic jiného než na čas strávený s protějškem a vybíráme svatební šaty. Je to velmi intenzivní období, zaplavené hormony. Adrenaliny, dopaminy, endorfiny, oxytociny. Ti všichni způsobují naše bušení srdce, lechtání v břiše atd. Literatura říká, že toto období trvá přibližně jeden rok (VÁGNEROVÁ, 2007).

Je to období krásných pocitů, které je občas trochu zesměšňováno a popisováno jako období, kdy se nejedná o opravdovou lásku, a které snadno pomine. Jako by nebylo pro vztah vůbec důležité, ale spíše zbytečné. Nepodceňujme však jeho význam. Je to prostor, který páru poskytuje čas se zorientovat před tím, než učiní další významné kroky ve společném životě, jako je společné bydlení či svatba. Prostor, během kterého růžové brýle pomalu přestávají působit, a začínáme na partnera hledět střízlivěji. Prostor, ze kterého čerpáme v dobách o něco pozdějších, kdy si při hádkách potřebujeme vzpomenout, proč jsme se pro tohoto partnera rozhodli.

Berme také v potaz fakt, kterému se budu věnovat později v rámci tématu kulturně-historického kontextu. Páry, kterým se ve své diplomové práci věnuji, tento rozhodovací prostor měly poměrně malý. Tento roční koloběh často končil v době, kdy již zamilování partneri byli sezdaní, případně očekávali potomka.

Myslím, že zde můžeme hovořit i o Nakonečného pojmenování jako fázi vyjednávání a vzájemného prozkoumávání. Jak jsme u něj zvyklí, mluví o něm ve striktně sociálně-psychologických termínech. Partneri se během tohoto období snaží dosáhnout co

nejvyššího zisku. K tomu dochází i procesem dohody, neboť jsou si vědomi, že bez ní by zisky mohly být daleko nižší než s ní. Dochází k soutěžením, měřením sil a kooperacím.

V mnoha případech dochází po prvním roce k ukončení vztahu. Ostatní páry, které i po tomto období považují svůj vztah za smysluplný, se ocitají ve fázi realistického vztahu.

I.4.4. Období realistického vztahu

Toto období popisuje Vágnerová jako čas, ve kterém partneři vzájemně prohlubují svůj vztah, je intimnější a otevřenější. Zároveň také svobodnější a důvěřující. I zde, stejně jako na konci období zamilovanosti, pokračují páry v nastavení pravidel tak, aby docházelo ke spravedlivé vzájemné výměně zisků. Vzrůstají konstruktivní i méně konstruktivní konflikty, které pomáhají k utváření dějiště tak, aby byl v ideálním případě vyhovující pro obě strany (VÁGNEROVÁ, 2007).

Nakonečný hovoří o závazcích k sobě, ke vztahu. Ubíráme z vlastního pohodlí, ale předpokládáme, že totéž je ochoten učinit i náš protějšek.

A někdy v průběhu této etapy, někdy již dříve, může dojít ke sňatku. O tom, co páry obvykle čeká po tomto aktu, bude pojednávat další část této kapitoly. Průběh dlouhodobého vztahu bez sňatku je velmi podobný. Protože ale v naší společnosti je takových partnerů, kteří jsou přes 40 let spolu jen velmi pomálu, budu, stejně jako autoři, ze kterých čerpám, zachovávat koncept manželských párů.

I.4.5. Mladé manželství

Mladé manželství považujeme za svazek trvající do 5 let od sňatku. Můžeme v tomto případě čerpat z Kratochvílova (resp. Fantova) popisu této etapy manželství, které by pro současnou generaci ve většině případů nebylo příliš přiléhavé. Ale pro páry starší 60 let velmi pravděpodobně bylo. Jak píše Kratochvíl, jde o věk manželů mezi 18-30 lety, zpočátku partneři bydlí u rodičů některého z nich a sdílí tak poměrně malý prostor. V dnešní době jsou lidé častěji již osamostatnění před tím, než vůbec ke sňatku dojde. Jsou výdělečně činní a nezávislí. „Naše páry“ si v tomto období na sebe teprve zvykají. Budují svůj domov, připravují se často na přícházejícího potomka a zvykají si na změny v jejich

životech. Dokončují si svou kvalifikaci, nastupují do pracovního procesu. Bývají často podporováni rodiči, protože mají v tomto období nedostatečné příjmy.

Jak jsem zmínila, dochází k narození prvního dítěte, což partnerský život významně ovlivňuje. Hovoříme o první a největší krizi, kterou vztahy překonávají. Mění se role, které oba zastávají. Pozornost se od vztahu orientuje na dítě. Pravidla, které již měly funkčně nastavené, neplatí, negativně vnímané rysy ještě zesilují, pozitivní zážitky přes únavu jako by nešlo vnímat. Narůstají obrovské hádky, které nemají řešení. Tato krize trvá až jeden rok (KRATOCHVÍL, 2009).

I.4.6. Manželství středního věku

Podle Kratochvíla obdobím mezi 6 a 14 lety, někteří autoři však uvádí i déle. Jsou to již svazky zralejší, stabilnější. Fungování páru, příp. rodiny je již zaseté do utvořených kolejí, ať už k větší nebo menší spokojenosti všech zúčastněných. Manželé jsou i pracovně zralejšími, finančně lépe zajištěni a samostatní. Potencionální krizi v tomto období může být přechod dětí do školek a škol. Opět je to změna pro již fungující systém, který je nutno znovu přestavět. Ženy se vrací do pracovního procesu, což přináší větší finanční stabilitu, ale nové nároky a zodpovědnost na novém místě (KRATOCHVÍL, 2009).

I.4.7. Manželství zralého věku

Čas po 15-25 letech manželství. Páry přicházejí do pozdní dospělosti. Vyznačuje se častým jevem, který s atmosférou obrovsky zatřese – tzv. prázdné hnízdo. Hovoříme o druhé vývojové krizi. Děti odcházejí od primární rodiny, osamostatňují se, zakládají rodiny vlastní. Pro manželé je to po mnoha letech navyklého chodu impulz k návratu k sobě, k hledání nových podnětů ve vztahu, společného času. To, co pracně přetvořili před tolika lety v rámci první krize, jakoby se mělo odestát. Je to období nejistoty, obav z přicházejícího stáří, u žen se objevuje klimakterium. Oba si hůře zvykají na změny, je to pro ně veliký tlak na komunikaci, nastavení nového režimu, který je bude uspokojovat.

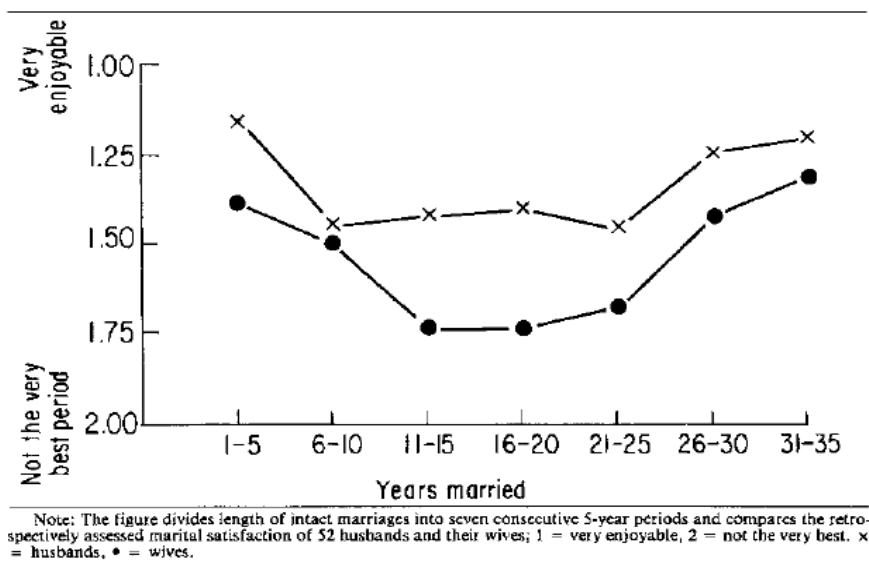
I.4.8. Manželství ve stáří

Partneři bývají v tomto období silně spjati. Řešení neshod je obvykle upozaďováno, partneři jsou na vrtochy svého protějšku zvyklí. Častěji mají spíše obavy o jeho zdraví, o ztrátu, prožívají spolu radost z vnoučat. Málodky jsou tito partneři klienty manželských terapií, hůře také mění zažité stereotypy. Na druhou stranu se často zvýrazňují ve stáří nežádoucí rysy osobnosti. Dvěma posledním období se budeme věnovat později trochu hlouběji, vzhledem k tomu, že se jedná o naši cílovou skupinu (KRATOCHVÍL, 2009).

I.5. Teorie formování manželské dyády

Na následujících řádcích shrnu některé teorie, které se zabývají vývojem manželství a jeho spokojenosti. Mezi nejvýznamnější patří teorie Vaillantových nebo Mursteina.

I.5.2. U-tvar manželské spokojenosti

Obr. 2 Průběh manželské spokojenosti dle manželů Vaillantových.

I.5.3. S-V-R teorie

Teorie podle Mursteina, který předpokládá, že vztah prochází třemi stadii, ukazuje jej jako proces. V prvním stadiu, dochází ke vzájemnému ovlivnění stimuly (odtud

označení S) mezi původně neznámými lidmi. Na tomto základě z nich pak vznikají partneři. Ve druhém stadiu, stadiu hodnotovém, se zaměřují na názory, poznání se. V tomto období zjišťují, do jaké míry mohou být kompatibilní pár na základě věcí, které jsou pro ně důležité. V posledním, třetím stadiu, dochází k určování rolí a jakési předběžné dohodě, která, pokud bude nastavena funkčně, vede ke stabilnímu vztahu. Toto stadium v dnešní době může přinášet mnoho problémů. Protože dochází k proměnám rolí, jaké muži a ženy ve společnosti zastávají, není přesně jasné, jaké role ve vztahu má kdo zastávat (TOMÁŠ, HARGAŠOVÁ, 2007).

I.5.4. Teorie formování manželské dyády

Zde hovoříme o šesti stádiích, které popsal Lewis.

1. Doba – proces A: páry se setkají a utvoří vztah na základě podobností z pohledu hodnot, zájmů, ale také socio-ekonomického statusu
2. Doba – proces B: vytváří se tzv. párový raport – pozitivní hodnocení, uvážení spokojenosti se vztahem, případně míra potvrzení sebe sama prostřednictvím druhého
3. Doba – proces C: dochází k otevřenému, důvěrnému kontaktu, za pomoci hlubokých, intimních rozhovorů
4. Doba – proces D: ustanovení rolí ve vztahu
5. Doba – proces E: fungování rolí
6. Doba – proces F: vyústění dyády - přichází období vymezování si hranic mocí, hledání manželské identity vs vlastní identity, fungování vztahu (TOMÁŠ, HARGAŠOVÁ, 2007).

II. Manželská spokojenost

V předchozí kapitole jsme téma spokojenosti objevovali pomocí velkých dotazníkových šetření, namítajíc, že kvalita partnerského vztahu spočívá i v jiných oblastech. A právě nyní je prostor pro vyvážení tohoto tématu. Tato kapitola se tedy bude věnovat manželské spokojenosti v obecnější rovině, a na dalších stranách budu hovořit o tom, co partnerství naplňuje. Kromě lásky, o které jsem hovořila v předchozí kapitole, je to intimita a závazek. Trojúhelník Sternbergovy teorie tedy bude kompletní. Na závěr bych se

ráda věnovala tématu konfliktů, které považuji při diskuzi o dlouhodobé partnerství za stěžejní.

Co vlastně rozumíme termínem spokojenost? Je zřejmé, jak poznat, když jsme spokojeni, je nám dobře, nestrádáme. Když jsou spolu spokojeni manželé, co to přesně znamená? Že se nehádají? Že se hádají, ale s mírou? Není to na výskytu hádek vůbec závislé? Pro zobecnění můžeme použít definici Koskiho a Shavera, kteří vysvětlují spokojenost jako výsledek uspokojení určité potřeby, případně naplnění nějakého nedostatku (ROBOTKOVÁ, 2010). Protože potřeby ve vztahu má každý individuální a stejně tak ve vztahu hledá naplnění jiného nedostatku, tedy i pocitovaná spokojenost je vysoce subjektivní. Což můžeme vcelku logicky vidět v situacích, kdy s partnerem, se kterým jeden člověk šťastný nebyl, je naprosto šťastný úplně někdo jiný. Vzájemně si naplňují jiné potřeby.

Důležité je si uvědomit rozdílnost a vzájemnou nezávislost pojmů spokojenost a stabilita. Kolik je na světě párů, žijících spolu nespokojeně celý život. Za poměrně zajímavou informaci také považuji výzkumy potvrzující, že životní spokojenost koreluje se setrváváním v manželském svazku. Totéž však neplatí o dlouhodobých partnerských vztazích bez svazku.

V rámci teorií manželské spokojenosti se právě nyní můžeme opřít o teoretický rámec Nakonečného či Výrosta a Slaměníka. Můžeme zmínit teorii výměny dle Thibauta a Kelleyho, v rámci které je považováno za klíčové, aby oba partneři na své pomyslné misce vah měli vyrovnaný poměr zisků a výdajů. Nebo, v ideálním případě, převažuje strana zisků (NAKONEČNÝ, 2009; VÝROST, SLAMĚNÍK, 2008).

Výrost a Slaměník hovoří o teorii vzájemné závislosti, která se o koncept teorie sociální výměny opírá. Podlé té je interakce mezi partnery znakem všech forem blízkých vztahů, která přináší své zisky i ztráty. Zůstáváme ve vztahu v situaci, kdy nám vztah přináší zisk. Ekonomickým pojmem „zisk“ v tomto případě rozumíme cokoli, co nám vztah přináší pozitivního. Což už je jedinec od jedince velmi subjektivní. Příjemné pocity ze společně tráveného času, humor, láskyplná obětí, přes skutečně ekonomické zisky, jako jsou dárky, dary, životní standart, až po spíše patologické projevy (získání trestajícího partnera, nebo naopak obětí, kterou mohu týrat), na které sice není tato práce cílena, ale je nutno je zmínit (VÝROST, SLAMĚNÍK, 2008).

Naopak „cenou“, tedy jistými výdaji, které na druhé straně vážíme, je všechno to, co do vztahu investujeme. Snaha vynaložená pro řešení konfliktů, nepříznivé pocity, a cokoli dalšího, co ze sebe vydáváme v rámci udržení vztahu. Poměr zisku a ceny, při kterém můžeme hovořit o tom, že je pro vztah ideální a vedoucí ke spokojenosti, se liší nejen pár od páru, ale dokonce jedince od jedince. Obecně však můžeme alespoň říci, hovoříme-li o zdravých párech, že je pro nás přirozené nechtít trpět. Tedy pohybovat se na škále plusových hodnot (NAKONEČNÝ, 2009).

Předchozími odstavci je popsána již dříve zmíněnou teorií sociální výměny. Teorie vzájemné závislosti jde ještě dále za tento individuální prospěch, uvažuje i spokojenost partnera. Pocity odpovědnosti za jeho spokojenost, plnění jeho snů, zájmů. Uvažuje spokojenost vzájemnou, nikoliv pouze vlastní. A popisuje čtyři vztahové charakteristiky:

- Stupeň závislosti – do jaké míry je spokojenost jednoho partnera v páru závislá na druhém nebo na společných aktivitách s ním
- Vzájemná závislost – do jaké míry jsou na sobě závislí vzájemně
- Totožnost žádoucích výsledků – do jaké míry jsou oba spokojeni s cíli, ke kterým směřují
- Báze závislosti – stupeň vzájemné kontroly

Tato teorie rozlišuje také dvě úrovně: úroveň spokojenosti a úroveň závislosti. Tak jako v nás jeden termín evokuje příjemné pocity a druhý negativní, tak je jeden spojen s pozitivními atributy vztahu – vírou, optimismem – a druhý negativními – nežádoucí a nepřiměřenou závislostí. (VÝROST, SLAMĚNÍK, S. 234)

II.1. Faktory manželské spokojenosti

Po části, věnující se teoretickému rámci, teď zaměřím svou pozornost na konkrétní příklady. Burgess roku 1939 rozdělil faktory, které mají vliv na spokojenost manželství do tří kategorií:

Faktory s velkým vlivem na spokojenost manželství

- Spokojená manželství rodičů obou partnerů
- Vazba (attachment) partnerů na jejich rodiče
- Společný názor v otázce touhy po dítěti
- Kulturní prostředí, ze kterého každý z partnerů pochází (národnost, víra, ekonomický status, výchova)
- Podobnost kulturních prostředí

Faktory s mírným vlivem na spokojenost manželství

- Partneři pocházející ze čtyř a více dětí
- Sourozenecké konstelace (nejvíce problematická jsou soužití jedináčků a nejmladších sourozenců)
- Společné členství v organizacích
- Zaměstnanost partnerů před vznikem manželství
- Mírný příjem v době vzniku manželství
- Spořivost
- Vyšší věk při uzavření manželství (nejvíce problematická jsou manželství vzniklá ve věku do 21 let u žen a do 24 let u mužů)
- Délka známosti
- Svatba v kostele/svatba vedená duchovním

Faktory s velmi mírným nebo žádným vlivem

Burgess za faktory, které mají na spokojenost v manželství nejmenší vliv, označuje víru, dosažené vzdělání a ekonomický status. To je na dobu, ve které tento „žebříček“ sestavoval, překvapivé zjištění. Po takovou dobu naší historie byly sňatky doporučovány lidem na základě ekonomických statků. Domlouvány podle výše věna. Manželství mezi

různými náboženstvími a společenskými vrstvami znamenala v podstatě vyloučení z komunity a nesouhlas rodičů (ROBOTKOVÁ, 2010).

Členění faktorů tohoto typu v podstatě vychází z anamnestických údajů. Z dat, vyplněných v rozsáhlých dotaznících, vzájemných korelacích mezi proměnnými atd. To s sebou může nést určité zjednodušení na tvrdá data bez jemnocitu lidského naladění. Fenell ve svém zjišťování prvků ve vztahu, které jsou zásadní pro udržení manželské spokojenosti, šel trochu hlouběji. Do jejich podstaty. Vzhledem k tomu, že to je blízké směřování této diplomové práce, velmi ráda tento žebříček zmíním (ROBOTKOVÁ, 2010).

- Závazek vůči manželství
- Oddanost partnerovi
- Silné morální hodnoty
- Respekt k partnerovi jakožto „příteli“
- Sexuální věrnost
- Touha být dobrým rodičem
- Víra v Boha a spirituální závazek
- Touha potěšit a podpořit partnera
- Dobrý protějšek partnerovi
- Ochota odpouštět a přijmout odpuštění

Fenell přichází s aspekty vztahu, které hovoří o jeho kvalitě, o jeho hloubce. O tom, jaký vztah skutečně je. Opouští od anamnestických dat, od osekání naší šance na to, zda budeme v partnerství skutečně šťastni podle věku a počtu dětí. Identifikuje filozofický rámeček vztahu.

Ve vztahu je důležité nejen daná témata pojmenovat, ale také jim rozumět. Není podporou partnera, když ho podporujeme v něčem, v čem chceme my, ale nikoliv on.

Nevede ke štěstí obou sexuální věrnost, pokud žijeme s partnerem, který by měl raději volný vztah. Fenellovy body jsou vodítka k tématům, ke kterým je třeba si s partnerem vyjasnit, v jakém jsme oba naladěni.

V tomto bodě bych ráda manželskou spokojenost v obecné rovině opustila a věnovala se tématům dílčím, které se na ni podílejí.

II.2. Intimita

Jedním z aspektů, podílejícím se tvorbě pevných základů vztahu, je intimita. To nehmatatelné, přesto však citelně vnímané, zpočátku elektrizující, později hluboké. Tak ji popisují já, jak ji vnímám, ale pro každého opět může být něčím jiným. Milování nebo jen dotek. Nebo moci říct partnerovi o svých pocitech. Proto pojďme shrnout definicí: Intimita je překročením hranice, za kterou se nacházejí výsostné (privátní) zóny jedince; je to sebeodhalování (VÝROST, SLAMĚNÍK, 2008).

Byl to Robert Sternberg, kdo intimitu identifikoval jako jednu ze tří komponent lásky, tzv. hřejivou, vedle vášně a závazku, kterému se budu věnovat následně. Všechny tyto 3 aspekty jsou spolu propojené a nutně přítomny v případě, že chceme hovořit o lásce. A podle Sternberga, pokud hovoříme o intimitě, popisujeme vztah, ve kterém:

- přispívá jeden k blahu druhému
- spolu oba prožívají pocity štěstí
- cení si sebe vzájemně
- věří, že se na sebe mohou spolehnout
- sdílí své životy i majetky
- vyjadřují si emoční podporu
- důvěrně komunikují
- vnímají vysokou hodnotu druhého ve svém životě (HATFIELD, RAPSON, 1994).

Na intimitu je v literatuře pohlíženo jako na vzájemnou interakci dvou osob (Weingartenová aj.) nebo také jako na proces, který se mezi nimi odehrává (Hatfieldová aj.). Perlman a Fehrová hledají ve výkladu intimity společný prvek, který nacházejí v pocitu blízkosti mezi partnery, kteří jí dosáhnou komunikačním procesem. Prager a Roberts popisují atributy intimity, které ji rozlišují od jakékoliv jiné interakce.

- sebeodhalení (self-revealing) – schopnost druhému odhalit stránky sebe sama, které ostatním lidem běžně neukazují – smutek, zranění, vina, zloba

- pozitivní účast (positive involvement) – snaha věnovat druhému dostatek pozornosti a porozumění, vyhýbání se agresivním atakům, trestům, odtažitosti

- sdílené porozumění (shared understanding) – pochopení pro partnera, jeho prožívání, rituály, myšlenky

Za důležitý považují také termín „vzájemnost“. To vnímání sebe a partnera jako „nás“, prožívání páru jako celku a ne jako dva jedince. Vzájemně se ovlivňují, jsou propojeni, v rozhodování berou v potaz i druhého (HATFIELD, RAPSON, 1994).

Z toho, jak zatím intimitu popisujeme, se zdá být něčím čistým a spojeným s pouze pozitivními emocemi. S čím se však můžeme setkávat, jsou i její temné stránky. Splynutí dvou osob, při kterém jako by se ztratilo vlastní já každého z nich. Dobře se starat o intimitu „nás“ a zároveň o intimitu „sebe“, poznat a udržet správnou rovnováhu mezi oběma je klíčové k tomu, aby vztah přetrval do doby delší, než se oním „my“ nasytí, a začne mu chybět „já“.

Nedá se také říct, že by nemohl fungovat vztah bez intimní složky. Lidí, kteří s prožíváním intimity zápasí, ať už z jakéhokoliv důvodu – nejčastěji traumatická událost, nedostatečná výbava z primární rodiny – nyní málo vztahy prožívají, ale žijí je. Nezřídka bez toho, aby se druhému zcela otevřeli, případně mu dávají najevo svou blízkost jinými cestami (ROBOTKOVÁ, 2010).

Manželé Aronovi, o kterých píšou Výrost a Slaměník, shrnují intimitu jako formu integrace jiné osoby do vlastního sebeobrazu a taktéž popisují její atributy:

- atribuční chyba – tzn. přisuzování příčin vlastního neúspěchu okolnostem, na rozdíl od ostatních osob, který si za něj mohou sami, se vůči nám blízkým lidem uplatňuje stejně, jako když jde přímo o nás samé
- alokace zdrojů – tzv. Jedení z jednoho talíře
- sociální výměna – v případě intimního vztahu postupuje do pozadí, v případě, že jde o pro nás velmi blízkého člověka, neočekáváme, že dostaneme vždy zpět to, co dáváme
- sebeobrazy osob – lidé, mající spolu intimní vztah, jsou si postupem času více podobní
- transakční paměť – tzv. Společná paměť, mající větší rozsah než individuální; víme, jaký má partner PIN ke kartě, jaké má brát léky apod. (VÝROST, SLAMĚNÍK, 2008).

II.3. Závazek

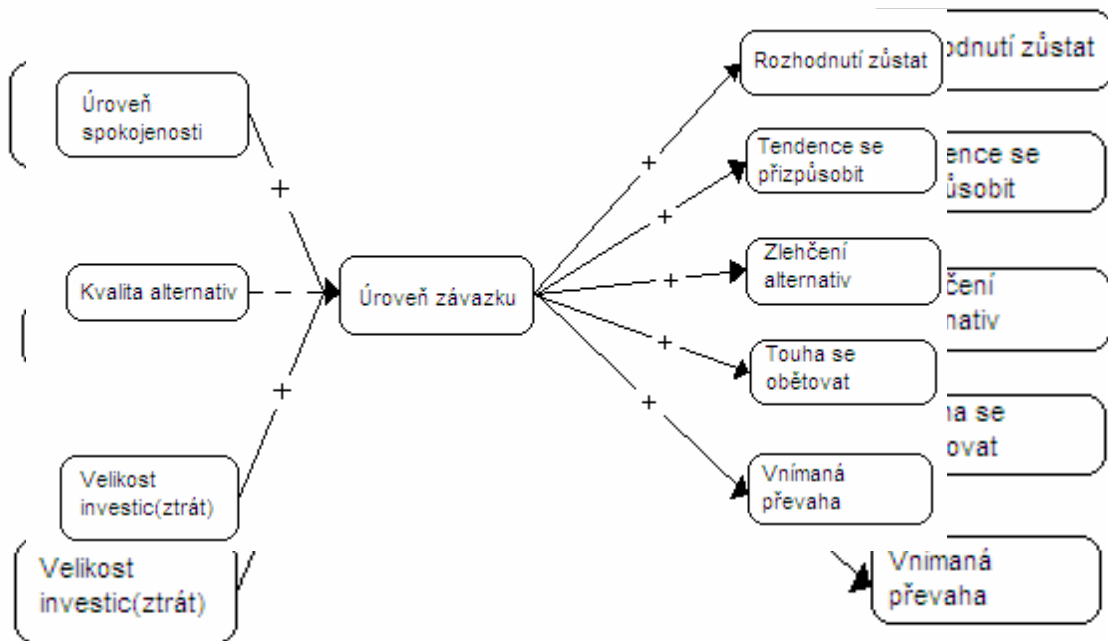
V případě, že hovoříme o závazku, vracíme se opět k Robertu Sternbergovi, který jej určil jako třetí komponentu lásku, tzv. chladnou, vedle již zmíněné vášně a intimity. Z krátkodobého pohledu jej chápe jako rozhodnutí někoho milovat a z dlouhodobého jako závazek k tomu tuto lásku udržovat. Může to být někdy komponenta lehce znevažovaná, se svými přívlastky „chladnosti“ a „rozumovosti“. Je to ale právě ta část nás, která nás nenechá reagovat unáhleně na základě prudkých emocí, myšleno v tomto případě především negativních. V pohledu na dlouhodobé vztahy má velikou váhu, protože pomáhá překonávat nejtěžší období ve vztahu a nutí jeho participanty být vůči lásce, kterou k sobě chovají, zodpovědní.

Každodenní nedostatky partnera cíleně vědomě přehlíží nebo vede situaci k rozpravě nad nimi a hledání řešení.

Opět i zde bych se ráda zmínila o možném negativním aspektu závazků. Stanley a Markman hovoří o pohledu na závazek jako na osobní oddanost, tedy na to, co je chtěné, jak je také popsáno výše. Ale neopomínají upozornit na konstrukt závazku jako donucení, tzn. jako na něco, co se musí. Pociťovaná zodpovědnost za vztah může vyústit ve strach z rozpadu vztahu a tendenci k udržování nefunkčního partnerství. Důvodem může být

sociální tlak, obava z reakce partnera na rozchod, obava z hledání nového partnera, finanční situace, řešení bydlení.

Pohled Výrosta a Slaměníka je méně poetický a opět se obrací na téma potřeb, zisků a ztrát. Závazku z tohoto úhlu pohledu se věnovala především Caryl Rusbultová, mapující tzv. Model investic. Již podle názvu můžeme odhadovat, že jde o představu znázorněnou obrázkem Obr. 3. Tedy záleží na míře investic do vztahu, na míře pociťovaných ztrát v případě, že by vztah skončil. Podle těchto ukazatelů můžeme říci, že v případě, že odměny jsou větší než náklady a alternativ ke vztahu je jen velmi málo, páry pociťují dostatečnou spokojenost. V situaci, kdy jsou spokojeni, investují do vztahu více a tím méně pociťují možnosti adekvátní náhrady za partnera. To ovlivňuje, do jaké míry se vnímají ve vztahu vázáni a tedy i jak je stabilní (VÝROST, SLAMĚNÍK, 2008).

Obr. 3. Rusbultové model

Můžeme tedy říci, že síla závazku má určité kouzlo. Je to cosi hlubokého mezi dvěma lidmi, co je udržuje pospolu. Co je jejich „tahoun“, a drží je nad vodou i v momentech, kdy třeba vztahu přestávají sami věřit. To je jeden pohled, kterým na jeho funkci v partnerství můžeme pohlížet. Nebo také pouze jako na systém, ve kterém dokud pociťujeme, že nám vztah něco přináší, setrváváme v něm.

Teorie relačních modelů Fiskeho a jeho čtyři existující modely dyadických vztahů. Ty sice vztahuje na obecné vztahy dvou osob, ať už to jsou rodinní příslušníci nebo obchodní partneři, nicméně tyto vzory považují za prostupující také partnerskými vztahy.

- vztahy řízené modelem obecných podílů – založené na rovnocennosti, individuální odlišnosti nejsou podstatné, ani nejsou vnímané

- vztahy řízené modelem rovnocenných soupeřů – založené na rovnocenné výměně, reciprocitě

- vztahy řízené modelem pořadí autority – založeny na hierarchii

- vztahy řízené modelem tržní ceny – založeny na kalkulaci o ceně a zisku (VÝROST, SLAMĚNÍK, 2008).

II.4. Řešení konfliktů

Co z mého pohledu hraje významnou roli ve schopnosti udržet vztah do mnohaletého soužití, je vedle toho, co partneři drží pohromadě, jak jsme popsali výše, také to, jak umí naložit se situací, že do jejich života vejde něco, co je rozděluje. Vedle velkých krizových situací, které pro tuto chvíli nechám stranou, jsou to menší, zato častější a plíživěji otravující každodenní život, mezilidské konflikty.

Konfliktem rozumíme „střetnutí, které vyvolávají neslučitelné, různé významné cíle“ (NAKONEČNÝ, 2009). Ať už se jedná o rozmíšku ohledně nákupu potravin nebo názory na to, zda mít nebo nemít děti, je jen na partnerském páru, zda z konfliktu dokáže vytvořit něco produktivního, co pomůže pročistit atmosféru a projevit nahromaděné emoce. Zda dokáže vytvořit z destruktivního okamžiku konstruktivní základ pro další vývoj vztahu. Nebo zda jej nechá vztah poškozovat, až se základy postupně rozbijí. To, co odlišuje dlouhodobě spolu žijící páry od ostatních, není to, že žádné konflikty nemají, nebo pokud ano, pokaždé ho vyřeší konstruktivně.

Situace, kdy vypukne konflikt, vykazuje následující znaky. Je v ní přítomný nesoulad, neshoda a rozpory. Oba partneři se postupně snaží různými způsoby dosáhnout

toho, aby ovládli a ovlivnili druhého. Dovedli ho ke svému názoru pomocí lehkých manipulací či otevřeného přemlouvání. Postupně situace eskaluje, třecí plocha je vyostřená, oba se dostávají do vzájemně se trestajícího kruhu.

Při hádkách se, stejně jako v jiných krizových situacích, uplatňuje princip reakce útok nebo útěk. Nejčastěji v momentě, kdy se cítíme někým ohroženi, aktivně útočíme nebo se stáhneme do sebe. Obrana v podstatě umožňuje získat prostor a čas na reakci a rozmyslet účinnou strategii.

Průběh konfliktů, resp jejich vyústění, může mít mnoho podob, vycházející ze stylů chování, které Nakonečný čerpá z H. G. Gougha.

- Afiliativní styl – je vřelým způsobem chování, přátelský, plný kontaktu – fyzicky i mentálně myšleno. Jsou to lidé, kteří jsou vůči ostatním přívětiví a také mají jejich důvěru. Nečiní ji potíží hovořit o osobních tématech. V situaci, kdy osoba afiliativního typu odměňuje, tedy dává najevo svou spokojenost, projevuje to úsměvy, doteky, pohledy. Když naopak trestá, tedy dává najevo nesouhlas a nespokojenost, dívá se stranou, nikoliv do očí, mračí se, pozoruje hodinky. Umí také dobře navodit už jen atmosféru vzteku.

- Dominantní styl – je způsobem chování, který se projevuje dynamickým projevem. Jsou to osoby, které jsou zvyklé mít situaci pod kontrolou, být hlasité a schopné ostatní přerušit, ovlivnit je, vést je, nakazovat. I dominantní lidé mohou samozřejmě projevovat vřelost. Je však více závislá na tom, zda jejich okolí splňuje jejich požadavky na to, aby bylo odměněno (NAKONEČNÝ, 2009).

- Integrace – řešení problému – je způsobem řešení konfliktních situací, které cílí přímo k jádru. Obě strany spolu diskutují svá stanoviska, zvažují možnosti, určí řešení, za které pak berou zodpovědnost. Je to cesta, která je z pohledu času, energie, ale také velmi výtěžná a dlouhodobě účinná.

- Akomodace – snaží se o překonání konfliktního období pomocí hledání společných pozitivních prvků. Neřeší však jádro problému, spíše pomáhá mu ulevit

- Vyhýbání – je taktéž dočasným překonáním situace. Obvykle může mít podvědomou i vědomou formu. Nejčastěji se vyskytuje při konfliktech, které nemají velkou závažnost. Je

to poměrně snadná a rychlá cesta, jak konflikt překonat, z dlouhodobého pohledu však nepříliš funkční a záludná.

- Kompromis – řešení konfliktu snažící se o průsečík potřeb obou stran. Partneri jsou si vědomi, že v situaci musí pocítit nějaké ztráty. Jako důležité však vnímají najít řešení. Obě strany mají na rozhodnutí stejnou míru účasti.

Není vztahu bez konfliktů. Nelze určit, jaký scénář pro koho z nás bude vést k dlouhodobému partnerství. Nelze říci, které řešení konfliktů je ideální. Ačkoliv jistě můžeme říct, které cesty vedou ke konstruktivnímu řešení a které pouze k neřízené a nekontrolované explozi emocí. Jak míra konfliktů, tak prožívání intimity a vnímání závazku během společného života dvou lidí kolísají. V závislosti na krizová období nebo přirozený odklon k jiným potřebám člověka (věnování se dětem, kariéře), to je přirozené a podle mého názoru i zdravé. Je však klíčové umět po propadu či zvětšující se vzdálenosti mezi dvěma lidmi dokázat motory vztahu opět nahodit.

III. Kontext času a prostoru

V předchozích kapitolách jsem hovořila o vztazích a jejich teoretickém rámci v obecné rovině. Čerpala jsem ze zahraničních autorů nesoučasných, současných, taktéž i u českých, u českých, čerpajících ze zahraničních autorů atd. V této chvíli je na místě pohovořit o tom, jaký příběh páry, o kterých budu hovořit v empirické části, žily.

Co prožívali manželé, žijící spolu dnes 40 let? Jsou to lidé, kterým je dnes kolem 65 let. Brali se v době mezi 20-25 lety, někdy mezi lety 1970-1975. Období, kterým prošli, nebylo snadné. Jakoby sama o sobě partnerství byla. Jim však doba přinášela úkoly specifické, nové, na které nikdo neměl návod. Přesto však tyto lidé často říkají, že myslí, že být v partnerství pro ně bylo snazší než pro mladé lidi dnes.

Snad věnovat této problematice celou kapitolu může působit nadhodnoceně, já však věřím, že páry, zažívající rozvolnění režimu jak ve společnosti, tak uvnitř vlastních rodin a domovů, byly ovlivňovány svou dobou natolik, že to pro mou diplomovou práci je stěžejní. Změny v tempu a možnostech bytí, ve smyslu zrychlení a rozšíření světa, přínos

obrovského množství svobody. Vše vnímáme v pozitivní konotaci, vše přichází s velkou nadějí. Na negativní dopady je společnost připravená méně.

O těchto souvislostech se budu zmiňovat v této kapitole. Kniha Jiřího Tomana Jak zdokonalovat sám sebe z roku 1980 je knihou tehdejšího odborníka metody duševní práce. Toman se svými spolupracovníky sepsal knihu, obsahující témata sebepoznání, rozvoje tělesné zdatnosti, výběr povolání. Ale také témata pro život klíčová a smysluplná, jak překonávat krize, být spokojený a pečovat o vztahy. Za všechny mohu zmínit například podkapitulu „Jak si vytvořit předpoklady k úspěšnému studiu při zaměstnání“, která by byla bývala byla pro mne velmi užitečná.

III.1. Společnost a politika

Ráda bych v této části kapitole ohledně kontextu času a prostoru uvedla několik faktů dotýkajících se společnosti v období mezi lety 1970 - 2010. Autoři se shodují, že při zkoumání manželských párů je třeba zaměřovat pozornost i na příběh celé generace.

Z pohledu na život v rodinách můžeme říci, že v období po 50. letech 20. století dochází k plnoletosti silné generace narozené po 2. světové válce. To jsou lidé, kteří zahajují velkou revoluci v pohledu na tradiční rodinu a prosazují pomalu jiné způsoby soužití např. Nesezdaných lidí, homosexuálů atd (MOŽNÝ, 2008).

Později, v 60. letech, můžeme pozorovat pokles plodnosti. Objevuje se první nárůst nesezdaného soužití, bezdětného soužití a rození mimo manželských dětí (RABUŠIC, 2001).

Na základě událostí po 21. Srpnu 1968, kterým se budu věnovat více v empirické části, můžeme trochu více říci k lidem, kteří v té době žili. Žijí ve společnosti, ve které je potlačován svobodně projevovaný názor. Ve společnosti, která tlačí na zařazení se do řady a ve chvíli, kdy z ní z jakéhokoliv důvodu vyskočí, čeká je trest. Je to období střídavých nadšení z očekávaných lepších časů, a ze zklamání, že to byla jen iluze. Hovoříme o rezignaci, skrývání se, strachu.

Lidé 70. let jsou lidé, kteří jsou nuceni k ohýbání zad. Pro to, aby umožnili svým dětem studovat a mohli se mít lépe, musí popřít sami sebe. Anebo sami sebe nepopírají, statečně čelí režimu a odmítají sklopit hlavu, a trpí následky, které postihly celou jejich

rodinu. To nejsou ani podmínky, které by tehdejší mladé manžele učily správné nebo, chcete-li, zdravé návyky ve vztahu. Umět si říci, co potřebuji, vymezit se proti nátlaku, dokázat odejít. Celá atmosféra velké společnosti se promítala i do těchto malých skupin. Kniha Rodinná politika J. Donzoleta se zabývá přímo totalitními režimy, ve kterých nelze pochopit veřejné bez porozumění soukromého a naopak (1977).

S příchodem 90. let se kromě velké euforie a radosti valí vlna obav a otazníků. Co komunistický režim uměl velmi dobře, bylo vytvoření iluze potřebnosti. Pokud lidi vedete diktátorsky, a pak je náhle pustíte, jako by nevěděli, co mají dělat. Přichází čas velkých možností. Úbytku strachu. Příbytku peněz. Lidé najednou mohou být, čím opravdu chtějí. Manželství a rodiny zasahuje často příval vydělaných peněz v malém podnikání. Jejich starosti jsou najednou naprosto jiné. Řeší jiné potíže, než na jaké byli dosud zvyklé. Poznávají se jako nové osobnosti, kterými najednou mají možnost být. A je otázkou, jestli si stále tyto dvě nové osobnosti budou schopny rozumět.

Hovoříme o tzv. demokratizaci rodin, která se projevuje

- sbližováním rolí muže a ženy v rodině
- v možnosti zastupitelnosti těchto rolí
- flexibilní dělbou práce mezi mužem a ženou
- ochotou k realizaci těchto změn ze strany státních organizací (MAŘÍKOVÁ, 1999).

Mezi další trendy objevující se ve společnosti naší doby, související s tendencí prosazování individuálních zájmů nad rodinnými, můžeme řadit následující body, které zároveň shrnují více rozepsané a neuspořádané poznámky v textu.

- odkládání sňatků a plození potomků
- zvyšující se obliba rodin vznikajících bez legálního sňatku
- zvyšující se rozvodovost
- nižší počet dětí v rodině
- zvyšující se bezdětnost
- prodlužování doby bydlení dětí s rodiči

III.2. Seznámení

Prvním krokem k tomu, jak ze dvou lidí může vzniknout vztah, je seznámení. Nyní více k porovnání, jak probíhalo setkání se před přibližně 40 lety a jak nyní. Páry vyprávějí, že nejčastěji došlo k setkání při společenské události, kde se daly do řeči. Páry před 40 lety měly k dispozici přátele, rodiny, sportovní oddíly, taneční atd. Tedy pravděpodobně se dva lidé setkali na základě známosti s někým z přátel, ze sourozenců, či při navštěvování stejného kroužku.

Dnešní setkání není o tolik odlišné. Je však rozšířeno o mnoho zdrojů. Internet jistě hraje svou roli, je také mnoho společenských akcí, které probíhají především ve městech. K seznámení s člověkem opačného pohlaví máme mnoho příležitostí. Stejně jako naši předchůdci před 40 lety se setkáváme s přáteli našich přátel, s lidmi provozujícími stejný sport apod. Přidává se k nim možnost seznámit se s někým online.

V rámci porovnání můžeme říci, že první skupina má menší možnosti k seznámení. Je více závislá na setkání se skrz prostředníka, ať už je to přítel nebo koníček. O to více a přímočaareji však kontakt dvou osob vede ke vzniku vztahu. Druhá skupina má možnosti širší, je o něco nezávislejší. Ženy nemají potíž oslovit muže na večírku, hovořit s přáteli svých přátel bez pocitu závazku a brzy vznikajícímu vztahu. O to komplikovanější však je identifikovat, že vztah skutečně vzniká.

J. Toman k tomu říká: „Nejdříve se snažte vytvořit kontakt. Jste-li někomu představeni či se setkáte s neznámým člověkem v čekárně ... hledejte oblast společného zájmu a o těchto věcech začnete hovořit. Angličanům se lidé často smějí, že hovoří o počasí. Téma počasí je námět, o němž je možno mluvit v mnoha případech. Ovšem výhodnější je, když se hovorem snažíte získat představu o tom, co druhého zajímá – sport, divadlo, zahrádkaření atd.“ (TOMAN, s. 257).

III.3. Vznik vztahu

V tom, kdy dva lidé považují svůj vztah za partnerský vztah, a mluví o tom, že spolu „chodí“, panují v obou táborech velké rozdíly. Mluvíme samozřejmě o rovině „většinové“ společnosti, nikoliv o 100% výskytu. Randění před 40 lety znamenalo pohovořit s dívkou, pozvat ji do kina, na kávu, skleničku. I souhlas dívky a následná schůzka měli svůj význam. Pokud se podobná setkání opakovala, byl daný pár považován za pár, který k sobě patří, chodí spolu. Doteky, polibky a intimní život přicházely postupně, během dalších měsíců. Rodina věděla, s kým se mladá žena a muž stýkají.

Jak je tomu v dnešní době, a zde opět hovoříme o větších možnostech a rychlosti. Nezřídka se dnes stává, že dívka potká na večírku chlapce, který jí je sympatický, osloví ho ona, dají se spolu do řeči, na konci večera spolu stráví noc a už se nikdy nesetkají. Daleko běžnější je scénář, kdy si chlapec s dívkou vymění telefonní čísla, a během následujících dnů se domluví na schůzce. Občas se schází, záhy proběhne polibek a první sexuální kontakt. V tomto momentě bychom se před 40 lety již dávno bavili o vztahu. V tomto případě tomu zdaleka nemusí tak být. Pár často vyčkává týdny až měsíce, než sám sebe pojmenuje jako vážnou známost jak před sebou, tak před přáteli. Nezřídka se za vztah ani považovat nezačnou, pouze zkonstatují, že se nejedná o nic vážného. V podstatě můžeme říci, že dnešní lidé dávají výběru vážného partnera více času, zatímco při výběru sexuálního partnera nechají mluvit více své pudy.

III.4. Vznik společného života a manželství

V otázce vzniku manželského svazku se mezi těmito skupinami lišíme převážně časovou linkou. Stejně jako dnešní partneři otálejí s prohlášením se za pár, obecně své tempo ve zlomových okamžicích vztahu příliš netlačí. Často zaznívá téma připravenosti, čekání na vhodný čas. Obvyklé v dnešní době je nejprve začít společně bydlet, v průměru tak po 1 roce vztahu, a přibližně po dalších 2 letech, pakliže pár neuvažuje o rozchodu, pomalu pomýšlí po sňatku a dětech. Nejčastějším obdobím sňatků bývá 25-30 let, po 3-5 letech společného života. Tito partneři mají svůj prostor na to dobře si rozmyslet, zda na sňatek chtějí přistoupit.

Partneři před 40 lety neměli příliš možností pro dlouhé dohady. Jsou to partneři, kterým je kolem 20 let, jsou spolu ve vztahu několik měsíců a v tehdejší společnosti nebylo žádné „žití na hromádce“ zvykem. Mít sňatek a rodinu přibližně po 1 roce randění bylo standardní a vhodné, žádost o ruku u rodičů znakem dobrého vychování. Na sexuální život byl kladen nesrovnatelně nižší důraz. Se svatbou teprve přichází sestěhování, v lepším případě do vlastního bydlení, v horším a výrazně častějším případě do bytu, příp. domu jednoho z rodičů. Po svatbě přichází očekávání prvního potomka. Čekání delší než 1 rok nebývá příliš časté. Mluvíme vesměs o párech, které byly do společného života vrženy rychle a náhle, ve věku mezi 20-25 lety.

Lidé dříve tedy zhodnotili svůj protějšek za svého životního partnera poměrně rychle, bez vícero zvažování, porovnávání, přemýšlení. Ačkoliv z našeho pohledu je potřeba věnovat takto závažnému rozhodnutí dostatek času naprosto pochopitelná a správná, je proto více zarážející, že je nefunkční. Páry, které byly dříve hozeny do vody a nuceny se v ní naučit být, dožily svůj život společně daleko častěji než dnešní, které si nechávají tolik času na přípravu.

„Namítáte, že v určitém manželství má jeden partner takovou povahu, že s ním nelze absolutně vyjít? Možná, že je tomu tak. Pak ale počátek neúspěchu lze hledat ve špatném výběru. Kolik případů bylo popsáno v listárnách časopisů, kdy děvčata nedbají na všechny rady, aby si za manžela nebral chlapce, který je alkoholik. Kolikrát se radilo mládencům, aby nedbali jenom na krásu tváře vyvolené nebo jak je dobrá ve sportu, když je přeč známé, že ke společnému životu je třeba mnohem více, například přizpůsobivost, píle, praktičnost a tolerance k druhému (TOMAN, s. 17)“.

III.5. Vznik společného života a manželství

V otázce vzniku manželského svazku se mezi těmito skupinami lišíme převážně časovou linkou. Stejně jako dnešní partneři otálejí s prohlášením se za pár, obecně své tempo ve zlomových okamžicích vztahu příliš netlačí. Často zaznívá téma připravenosti, čekání na vhodný čas. Obvyklé v dnešní době je nejprve začít společně bydlet, v průměru tak po 1 roce vztahu, a přibližně po dalších 2 letech, pakliže pár neuvažuje o rozchodu, pomalu pomýšlí po sňatku a dětech. Nejčastějším obdobím sňatků bývá 25-30 let, po 3-5

letech společného života. Tito partneři mají svůj prostor na to dobře si rozmyslet, zda na sňatek chtějí přistoupit.

Partneři před 40 lety neměli příliš možností pro dlouhé dohady. Jsou to partneři, kterým je kolem 20 let, jsou spolu ve vztahu několik měsíců a v tehdejší společnosti nebylo žádné „žití na hromádce“ zvykem. Mít sňatek a rodinu přibližně po 1 roce randění bylo standardní a vhodné, žádost o ruku u rodičů znakem dobrého vychování. Na sexuální život byl kladen nesrovnatelně nižší důraz. Se svatbou teprve přichází sestěhování, v lepším případě do vlastního bydlení, v horším a výrazně častějším případě do bytu, příp. domu jednoho z rodičů. Po svatbě přichází očekávání prvního potomka. Čekání delší než 1 rok nebývá příliš časté. Mluvíme vesměs o párech, které byly do společného života vrženy rychle a náhle, ve věku mezi 20-25 lety.

Lidé dříve tedy zhodnotili svůj protějšek za svého životního partnera poměrně rychle, bez vícero zvažování, porovnávání, přemýšlení. Ačkoliv z našeho pohledu je potřeba věnovat takto závažnému rozhodnutí dostatek času naprosto pochopitelná a správná, je proto více zarážející, že je nefunkční. Páry, které byly dříve hozeny do vody a nuceny se v ní naučit být, dožily svůj život společně daleko častěji než dnešní, které si nechávají tolik času na přípravu.

„Namítáte, že v určitém manželství má jeden partner takovou povahu, že s ním nelze absolutně vyjít? Možná, že je tomu tak. Pak ale počátek neúspěchu lze hledat ve špatném výběru. Kolik případů bylo popsáno v listárnách časopisů, kdy děvčata nedbají na všechny rady, aby si za manžela nebral chlapce, který je alkoholik. Kolikrát se radilo mládencům, aby nedbali jenom na krásu tváře vyvolené nebo jak je dobrá ve sportu, když je přece známé, že ke společnému životu je třeba mnohem více, například přizpůsobivost, pílě, praktičnost a tolerance k druhému (TOMAN, s. 17)“.

III.6. Manželství

Do momentu, než se ze dvou lidí, kteří se setkali, stal manželský pár, pozorujeme mezi dvěma skupinami žijících v různých obdobích různé cesty. Od tohoto momentu dále

čeká naše páry podobný příběh. V tomto srovnání si dovolím nevěnovat příliš prostoru bezdětným manželstvím. Těch v současné době přibývá a rozhodně není na místě je v současné literatuře věnujícím se aspektům fungujících dlouhodobých vztahů opomíjet. Jejich příběh je však trochu jiný než ty, které spolu porovnáváme. Krizová období v podobě narozených dětí nebo naopak jejich odchodu z domova je pro vztah velkou měrou utvářející.

J. Toman se ve své knize věnuje laickému návodu, jak by měl vztah našich rodičů vypadat tak, aby byl šťastný. A není nezajímavé, jaký bod zvolil jako první, tedy za takovou vlajkovou loď všech doporučení. Přizpůsobivost. Pro základ dobrého soužití považuje schopnost člověka, resp. obou lidí, brát ohledy na druhého. Nejen někdy nebo v některých oblastech, ale dokonce ve všech činnostech. Toman se také zmiňuje o problematice manželství vznikajících v pozdějším věku, což podle jeho měřítka znamená kolem 30 let a později, tedy ve věku dnešních párů, zakládajících manželství a rodiny. Podle jeho názoru je to věk, ve kterém jsme až příliš zvyklí na svůj životní styl, na svůj svět, svou svobodu a rituály. Právě na to, nemuset na druhého brát ohled a mít možnost rozhodovat se jen za sebe. Jsme v dnešní době založeni více individualisticky, což ve své pokřivenosti může vést k izolovanosti. Ona námi dnes zesměšňovaná dřívější závislost na rodině měla zcela jistě svá úskalí v podobě všetečných a všepřítomných matek, tetiček a tchýní. Ale učila pospolitosti a ohledům.

Dalším bodem, který však není od předchozího příliš vzdálen, je schopnost nejen brát, ale i dávat. Toman zmiňuje nebezpečí vznikající u výchovy dětí, směřující k bezbřehému komfortu, zahrnováním bezstarostností, kapesným, dárky. Podle Tomana je ve spokojeném soužití důležité, pokud se lidé v dětství naučí soužití s druhými, vděčnosti za to, co od nich dostávají, a dávat zpět. I v tomto tématu došlo v dnešní společnosti k velkému posunu. Dnešní děti, a děti 90. let, jsou, kromě vlivu výchovy individualistické, dětmi přivalu hraček z dalších zemí, větších finančních možností, menších zodpovědností za pomoc v domácnosti. Tento fenomén může souviset také s vyšším věkem rodičů. S ním totiž můžeme sledovat zvyšující se úzkostnost, péči, benevolenci.

Časté je porovnání v přístupu starších dětí vůči mladším sourozencům, kteří zmiňují velké příkoří v podobě větších úlev a většího hýčkáni později narozených. Přes pocitovanou křivdu však vede jejich přísnější vedení k jejich větší ochotě se přizpůsobit a fungovat ve skupině. Alespoň podle J. Tomana. Nicméně dalším názorem může být důraz

na láskyplný vývoj dětí, vedoucího k sebevědomému jedinci bez nánosu křivd a nesmyslných příkazů rodičů. Jen takový člověk podle této myšlenky je schopen být spokojen se sebou a dokázat tedy dávat lásku dále.

Přizpůsobení neznamena lásku a záruku šťastného života, namítali by dnešní páry. Toužíme po extatické lásce a štěstí, ale ne po ústupcích, odpouštění a ukrojení ze svého pohodlí. A bytí v dlouhodobém vztahu je v podstatě leckdy nepohodlná věc. Myšleno bez skeptického nebo katastrofického podtextu. A jak všichni víme, na horší podmínky života se zvyká daleko hůře. Hůř se kila shazují, než nabírají, hůř se peníze vydělávají, než utrácejí, hůř se zvyká na bydlení v garsonce, když vyrůstáte v domě. O něco snazší je umět zacházet s nepohodlím, pokud jsme se to naučili již v dětství.

Vztahy s ostatními rodinnými příslušníky, které Toman zmiňuje jako další klíčovou věc pro dobré manželství. Být ochotný jim naslouchat, poradit, být jim k dispozici. Zajímat se o to, jak žijí a vyslechnout i jejich rady. Podle Tomana neochota k výše zmíněnému může vést k odcizení mezi příbuznými. Stejně se tedy týká i partnerů. Jaká by byla reakce dnes na tento text? Již jsme hovořili o sklonech k izolování se. V rodinách to platí zrovna tak.

Dnes vznikající manželské páry mají ve zvyku domov opouštět, ne zůstat s rodinou. Často se stěhují do vzdálených měst, leckdy i zemí. A způsob života svých rodičů nepovažují za něco, čím by se měli inspirovat, z čeho by se měli učit. Jejím vztahům nerozumí, nechápou, všechno je za tolik let už dávno jinak. Mají dojem, že vztahy žijí lépe. Že čtou více knih, že více přemýšlí, mají tolik možností. Nechat si poradit od maminky se v dnešní době nepěstuje. A pokud ano, málokdo to přizná. Necháváme se inspirovat zajímavými vrstevníky, psychology, články v časopisech. Reálný život našich rodičů nás nechává chladnými. Často i proto, že i my jsme potomky nefunkčních vztahů, vůči kterým se vymezujeme. Mluví se o také tzv. Generačním vlastnictví, tedy právu rodičů vybrat pro svého potomka nastávajícího manžela/manželku (COLLINS, 1975).

„Rodinné zázemí se nevytváří automaticky. Rodina není samozřejmou idylou, ale tvůrčím procesem, v němž se především plní společenské povinnosti vůči jednotlivým členům této

jednotky. Toto všechní spíše potřebuje rozum než city a je na nás, abychom si to stále uvědomovali (TOMAN, s. 270).“

Toman také zdůrazňuje funkci rodiny jako hlavního stabilizátora krizí. Překonat těžká období s partnerem v situaci, kdy máme v zádech rodinné příslušníky, kteří nás vyslechnou, předají trošku svých zkušeností, případně nás trochu proplesknou, má úplně jinou kvalitu než pokud jsme na prožívání strastí sami nebo jen s přáteli vrstevníky, prožívajícími podobné obtíže, mající podobný životní názor, ale bohužel zatím ne nahléd a zkušenosti.

Další zmiňované body je například upozornění na věnování se partnerce a dětem. Na důležitost společně tráveného času v rámci společných aktivit. Znovu je zmiňováno riziko odcizení se od svých nejbližších způsobené zaměstnáním svou prací a koníčky. Což ale neznamená, zdůrazňuje Toman, že partneři nedostávají prostor ke svojí seberealizaci. Naopak ponouká k vzájemné podpoře a víry ve schopnosti, k neodbytvání pro partnera důležitých věcí mávnutí rukou.

Nechat svého partnera žít po svém a nesnažit se ho měnit. Žárlivost, kterou svazujeme partnera tak, že se cítí neustále hlídán. Obzvlášť po velmi intenzivních začátcích, kdy jsou zamilovaní partneři neustále spolu, přechod na volnější režim nemusí oba vítat s nadšením.

„Mladí manželé by se o těchto otázkách měli dohodnout, že např. Budou mít jeden večer v týdnu pro sebe. Není nic horšího, než když jsou si partneři stále v patách (TOMAN, s. 273).“

Dále hovoří o tématu porady s partnerem ohledně společného programu, ale i významných životních událostí, významu společných cílů a zájmů, vzájemné zdvořilosti a udržení hezkého vzhledu. Ale také o způsobu řešení konfliktů, při čemž je doporučováno

zachování klidu, rozumné diskuze a nenechat se vyvést z klidu malichernostmi. O významu schopnosti kritizovat laskavě.

Jak žít v komunistickém režimu pod vlivem ideologie ovlivňuje rodinu, zmiňuje Antošová. Umožňuje možnost rozvodu a interrupce, snižuje porodnost, odsouvá bokem náboženské přesvědčení. Zvyšují zaměstnanost, vzdělanost, pracovní příležitosti pro ženy. Umožňují kolektivní péči o jejich děti ve škole a mimo ně. Hovoříme také o teorii „vyvlastnění“ (ANTOŠOVÁ, 2007).

V rámci teorie vyvlastnění je popisován systematický proces kapitalistického zbavování vlastnění lidských možností z pohledu marxismu. Vysvětluje, že dochází k takovému procesu u dělníka a jeho pracovní síly, kterou přemění na obyčejné zboží. Následně také dochází k vyvlastnění jeho kvalifikace rozdrobením a automatizací práce. A co hůře, vyvlastňuje tím i jeho rodinu a soukromí. Na ty je obrácena menší a menší pozornost a rodina je postupně zbavována svých kompetencí. Dochází k profesionalizaci vzdělávání dětí ve státním školství, nemocní byli místo péče v rodině přesunuti do nemocnic.

III.7. Rozchody

Velmi klíčové pro porovnání situace ve dvou generacích, je chápat, jakým způsobem byly ukončovány vztahy. Pakliže jsem na předchozích stranách popisovala možné důvody většího množství celoživotního fungujícího manželství a zdůrazňovala prvky v těchto vztazích, které vedly k jejich spokojenosti a vyšší úspěšnosti než dnešní vztahy, je třeba také tato tvrzení vyvážit. Celoživotní nebo dlouhodobé manželství není termín ztotožňující se s termínem spokojené manželství.

To, s čím často narážíme, je také otázka, zda důvodem, proč spolu dříve vznikající manželské páry stále žijí, není jen to, že v jejich době byl termín rozvod naprosté tabu. Tehdejší společnost jako by nutila své páry za každou cenu danou situaci vyřešit, protože v případě, že tak neučiní, budou onálepkovány černým puntíkem. Ačkoliv situace v 70./80. letech nebyla tak tradicionalistická jako u generace rodičů a prarodičů těchto lidí, pro důvod k rozvodu museli mít velmi pádný důvod. Alkohol, násilnictví apod. Potíží však byl

poměrně běžně zažitý názor, že potíže, které mají dva lidé doma, mají doma i zůstat. Často tedy bitá manželka neměla šanci získat podporu k odchodu.

Velkou autoritou v tomto směru byli i rodiče. Ačkoliv dnešní páry si neumí příliš představit, že by jim do vztahu s partnerem někdo z rodiny zasahoval, dříve to bylo běžnou praxí. A i proto, že to byli právě oni, kteří byli vychováni k odporu k rozvodům jako ke zbabělosti, jejich přístup byl jednoznačný. Za každou cenu dostat dceru zpět k manželovi. A jemu rovnou případně uštvědit výchovný pohavek. Z rozvodu by do určitého věku měl pravděpodobně mladý pár strach i kvůli rodičům.

Úsměvné, avšak často vztah zachraňující v obdobích krize. Několik let překonat se zaťatými zuby a naučit se spolu žít. „Všichni jsou stejní“.

Dnešní praxe z rozchodů nedělá velkou vědu. Páry nepodléhají démonizaci rozvodu a jsou s ním, jakožto s variantou řešení nesnesitelné situace, vcelku v souladu. To opět odsuzuje starší generace jako zbabělé utíkání od potíží, na rozdíl od jejich rodičů nemá jejich názor takový vliv. Přeci jen jsou to rodiče o něco starších dětí.

Zajímavá je skupina lidí, která by k dnešnímu datu byla spolu kolem daných 40 let, ale v průběhu života došlo k rozvodu. Nejčastěji v období 90. let, které pro ně bylo zároveň obdobím 2. vývojové krize způsobené odchodem dětí z domova. Po tolika letech ve stísněném režimu s dětmi najednou takový nápor svobody. Podívají se na svého partnera a připadá jim jako někdo jiný, než do koho se zamilovali.

IV. Láska a stáří

V této kapitole se budu věnovat prožívání lásky ve stáří obecně, z pohledu teoretického. Nejprve budu hovořit o teorii stáří obecně, poté se zabývat vztahy, láskou a sexuálním životem v pozdějším věku. Chceme-li rozumět tomu, co prožívají konkrétní páry, musíme také chápat, v jakém období se právě nacházejí. Jaké úkoly čekají nejen přímo je, ale celou skupinu lidí v jejich věku.

Stáří můžeme nazývat také jako třetí věk. V rámci životní cesty je závěrečnou etapou lidského života, následující po dětství a dospělosti (ŠVANCARA, 1983). Podle

Haškovcové můžeme hovořit také o čtvrtém věku, týkající se seniorů nad 75 let. Třetím věkem rozumím rozpětí od 65 do 74 let (HAŠKOVCOVÁ, 2010). To je hranice, která se oproti předchozím generacím posunula výše, což je zapříčiněno prodlužováním délky života. Stuart-Hamilton nerozděluje třetí a čtvrtý věk čistě numericky, jako spíš schopnostmi. Zatímco lidé ve třetím věku žijí čínorodým životem, lidé ve věku čtvrtém už jsou odkázáni na pomoc druhých (STUART-HAMILTON, 1999).

Dále se uvádí také rozdělení na rané stáří (60 – 74 let), vlastní stáří (75 – 89 let) a dlouhověkost (od 90 let) podle Hoškovcové (2010). Nebo mladší stáří (od 65 let) a stáří pokročilé (od 75 let) podle Stuart-Hamiltona (1999). Podle Švancary (1983), hovoříme ve věku od 47 let do 65 let o zralé dospělosti, od té doby o stáří, a od 80 let dále o vysokém věku. Oddělit přesně fázi dospělosti a stáří není příliš snadné. Je to proces, následnost změn, které se prolínají. Určitým společností vnímaným mezníkem však může být odchod do penze, tzn v 60 – 65 lety (HAŠKOVCOVÁ, 2010).

Kromě ostatních živočišných druhů, i člověk má svou omezenou dobu života. V našem případě je to kolem 120 – 130 lety, což je hranice, kterou dosáhne zlomek obyvatel (HOŠKOVCOVÁ, 2010). Kromě nemocí, úrazů nebo prostředí, nám v tom může zabránit i opotřebování organismu, tedy jeho stárnutí. Jak rychle a jakou formou se tento proces bude dít, je pro každého individuální. Jsou lidé, kteří jsou až do nejvyššího stáří v bezvadné fyzické kondici, ale kognitivní funkce se zhoršují poměrně záhy. A naopak.

V mladém věku je stárnutí v podstatě zráním. Síly, znalosti, zkušenosti nabývají a jsou znakem dospívání a rozvoje. V určitém momentě života však nastane jejich vrchol, organismu ubývají síly a zahájí se proces nevratných změn. Ty postupně fungování jedince omezují více a více, až postupně vedou ke smrti (ATCHLEY, 2000).

Změny procesem stárnutí můžeme rozdělit přibližně do 3 oblastí. Tělesné, psychické a sociální. Všechny jsou však spolu provázané. Pakliže stárnoucího člověka začne omezovat jeho bolavé tělo, ovlivní to i jeho prožívání a chování ve společnosti.

IV.1. Biologické stárnutí

Pod biologickým stárnutím označujeme všechny změny, kterými prochází tělo stárnoucího člověka. Ten v pozdějším věku trpí zmenšeným množstvím kyslíku a energie,

způsobeného nižším výkonem vnitřních orgánů. To, že srdce a plíce nepracují tolik, jako na vrcholu dospělosti, ovlivňuje mozek a kognitivní funkce (STUART-HAMILTON, 1999). Objevují se kardiovaskulární potíže, tedy vyšší tlak nebo poruchy srdečního rytmu. Zvyšuje se riziko mozkové mrtvice. Kostra starších osob je náchylná ke zlomeninám a k nemocím obecně (ŠVANCARA, 1983). Typickými nemocemi stáří jsou např. Alzheimerova nemoc, Parkinsonova choroba, demence, artritida, osteoporóza, rakovina, šedý zákal aj. (ATCHLEY, 2000).

Změny se týkají i oblasti spánku. S postupujícím věkem lidé hůře usínají a dříve se budí, spánek nebývá příliš hluboký. Často jsou ale unaveni přes den krátce se osvěží odpoledním spánkem (ATCHLEY, 2000). Postupně hůře vidí i slyší.

Mění se postoj těla (především shrbenost) v důsledku svalové ochablosti, způsob chůze, vrásky se prohlubují a objevují se pigmentové skvrny. Vlasy šediví, řídnou. Ale opět, jak již bylo zmíněno výše, je třeba si uvědomit, že každý člověk tuto etapu života prožívá jinak.

IV.2. Psychické stárnutí

Postupující věk ovlivňuje nespočet kognitivních funkcí, jako je vnímání, myšlení, paměť nebo inteligence. Snižování úrovně smyslů mají podíl na nižší rychlost vyhodnocování podnětů a vnímání. To má následně vliv na psychomotorické tempo (ATCHLEY, 2000). Výše zmíněné faktory ovlivňují taktéž zhoršení krátkodobé i dlouhodobé paměti.

Z pohledu osobnosti se objevují názory podpořené výzkumnými šetřeními, že rysy jedince nejsou po dosažení dospělosti stálé. I později se lidé mohou měnit (ROBERTS, MROCZEK, 2008). Obvyklá je nižší úroveň společenskosti nebo ochota zažívat nové zkušenosti. Na rozdíl od schopnosti být svědomitý nebo přívětivý, které naopak gradují. Podle Haškovcové také senioři vykazují jiný způsob emočního prožívání. Ve vyšším věku již člověk zažil mnohé zážitky, které trochu obrousily. Zároveň jsme ale častými svědky vyšší emoční lability. Senioři se snadněji rozpláčou a také rozčílí (HAŠKOVCOVÁ, 2010).

Častým aspektem stáří je téma smrti. Podle Eriksona je v tomto období vývojovým úkolem tzv. integrita ega. Dochází tedy k určitému nadhledu nad svým životem, srovnání se se všemi vzpomínkami a zážitky, naopak absence lítosti nad prožitím některých

zkušeností. V opačném případě přichází zoufalství a strach ze smrti (ERIKSON, 2002).

IV.3. Sociální stárnutí

V souvislosti zmíněného změněného emočního prožívání dochází i ke změně v sociálních vazbách seniorů. Velký skok pro jedince se stane v momentě, kdy odejde z pracovního kolektivu do důchodu. Ztrácí každodenní kontakt s kolegy a mají méně příležitostí k seznámení se s někým novým. Trpí znevýhodňováním při hledání přivýdělku při důchodu (HAŠKOVCOVÁ, 2010). Zároveň ale příliš po setkávání s novými lidmi příliš netouží. Svět, který zná celý život, je pro něj bezpečný. Zvyklý na kontakt s partnerem, starými přáteli a sousedy, se kterými má společné zážitky a vzpomínky.

Těžkým aspektem tohoto období života jsou zároveň přicházející úmrtí těchto blízkých lidí. Bezpečný svět, který kolem staršího člověka za roky vznikl a na který se teď upíná, se pomalu rozpadá. Postupně je tedy poměrně běžným jevem nastupující izolace od světa mladších lidí, přinášejících nejistotu a cizí prostředí (HAŠKOVCOVÁ, 2010).

Abychom však neměli pocit totální katastrofy, je potřeba zmínit, že pozitivním aspektem, ze kterého však často senioři těží, je velké množství volného času a tedy prostoru pro sebe. Věnují se svým koníčkům, lidem, které mají rádi, a především vnoučatům. Mnoho osob ve vyšším věku si užívá návštěv kurzů pro seniory a aktivní stáří, na které dříve kvůli intenzivní péči o rodinu a pracovnímu vytížení nebyl čas nebo energie. Ve společnosti narazíme na seniory obojího typu.

IV.4. Manželství a láska ve starším věku

Partner je pro člověka ve vyšším věku stěžejním bodem jeho života. S přibývajícím věkem, vzpomínkami, společně prožitými událostmi, utvořil tento vztah součást identity jedince. Ne mylně se o životním partnerovi literatura zmiňuje jako o „svědkovi našeho života“. Dochází k proměně společného vztahu do duchovnější roviny. Mění se také role ženy, která dříve byla milenkou, později matkou, a nyní sestrou, jak zmiňuje Haškovcová (s. 154). Ve vztahu se v tomto období projevuje proces stárnutí, který na jednu stranu oba partnery spojuje a sblížuje, ale také jim připravuje s ubývajícím silami krušné chvíle

(WILLI, 2006).

Je pochopitelné, že po desítkách let strávených v jedné domácnosti, je patrná všednost a stereotyp. I ty ale jakoby partnerům poskytují určité bezpečí prostředí domova. Ví, co od sebe očekávat, co udělat, aby druhého potěšili, a co nedělat, aby ho nenaštvali (PLAŇAVA, 1998). V tomto věku jsou lidé vzájemně nejvíce tolerantní (HAŠKOVCOVÁ, 2000). A vztahy v tomto období bývají stabilizované a podporující, naplněny smíchem (KRATOCHVÍL, 2000).

Bývá časté, že lidé ve vyšším věku uvádí vyšší míru manželské spokojenosti než ve střední dospělosti, což vysvětlují větší partnerovou přívětivostí (HENRYOVÁ A KOL., 2007). Dalším důvodem je menší tlak způsobený výchovou dětí, starostmi s jejich péčí a vedením, naopak si mohou dovolit věnovat se vnoučatům bez rodičovské zodpovědnosti (ORBUCHOVÁ A KOL., 1996). Případně prostor pro vlastní zájmy, možnost cestování a více času na sebe, je dalším z možných vysvětlení (SPORAKOWSKI A HUGHSTON, 1978).

Poměrně zajímavý výzkum provedl Levenson a kol. (1993), který srovnával spokojenost v manželství seniorů a párech středního věku. V obou případech byly do průzkumu zahrnuty i páry označující své manželství jako nešťastné. Párům byla připravena experimentální situace. Senioři prokazovali celkově jednoznačně méně konfliktní cestu k řešení této situace oproti vztahům ve středním věku. Což neznačí vyšší úroveň spokojenosti, neboť v těchto škálách vykazovali srovnatelné hodnoty, ale naučeným způsobem společného řešení. Senioři také udávají více radosti ze společně tráveného času, konverzaci, dovolené, než páry ve věku jejich dětí (LEVENSON, 1993).

Hatfield s ostatními zjistili, že po mnoha letech manželství lidé pociťují vysokou úroveň romantické i přátelské lásky v jejich vztahu. Výsledky jejich výzkumu ukázaly, že u partnerů žijících v manželství 33 let a déle převažuje láska přátelská, ale vášeň a intimita jsou stále součástí dlouhodobých vztahů, která se neustále vyvíjí. Romantické iluze tedy hrají významnou roli i v dlouhodobých vztazích, kdy schopnost idealizovat si partnera může být velmi užitečná pro udržení vztahu a celkovou spokojenost v něm. Přesto podle některých výzkumů jak láska romantická, tak láska přátelská v průběhu manželství postupně klesá (HATFIELD et al. 2008).

Stáří je obdobím, kdy lidé zvažují rozvod v nejmenší míře. Ať už je důvodem zvyšující se spokojenost, společnými vzpomínkami, zvykem nebo obavou ze samoty, je to období, kdy tyto důvody nejčastěji převáží jakékoliv důvody k ukončení manželství (ORBUCHOVÁ A KOL., 1996). Zcela spolehlivě se tak potvrzuje křivka U spokojenosti

ve vztazích.

Obrovský zásah do života staršího člověka je úmrtí jeho životního druha. Často si lidé přejí zemřít jako první, aby podobné situaci nemuseli čelit. Vyrovnání se z takovou ztrátou je obtížné v každém životním období. Seniori však ze všech výše zmíněných důvodů na svém partnerovi lpí velmi intenzivně. Nejčastěji je to tématem žen, které vzhledem k tomu, že se průměrně dožívají vyššího věku a k častému nižšímu věku oproti partnerům (LAMANNA, RIEDMANN, 2003).

IV.5. Sexuální život

Složitým tématem tohoto času je intimní život seniorů. Záleží na zdravotním stavu partnerů, do jaké míry sexuálně žijí. Často však oceňují jiný způsob intimity, něžné doteky, objetí (HAŠKOVCOVÁ, 2010). Toto téma je však častým zaměřením současných výzkumů, které se snaží sexualitu seniorů detabuizovat.

Vnímají současné obtíže v dnešní společnosti, která vnímá sexuální kontakt seniorů jako něco divného. Sexualita vlastních rodičů obecně budí velké rozpaky a leckdy i pocity pohoršení. Se zvyšujícím se věkem se situace více zhoršuje.

U žen bývá nejčastější potíží psychický aspekt, pocit vlastní neatraktivnosti, snižující se chuť. U mužů se jedná spíše o fyzické potíže – udržení erekce, fyzická síla (VENGLÁŘOVÁ, 2007). Sexuálním životem nežije cca 15% mužů a cca 30% žen. Tato data se však liší. Sexuální život nabývá jiného významu, než tomu tak bylo v mládí. Říčan (2006) se domnívá, že nejde ani tolik o vybití sexuální tenze, jako o ujištění se o hodnotě svého těla a o tom, že je člověk stále vitální a zdatný.

Sexuální aktivita zlepšuje psychický stav, stabilizuje nálady, nabíjí energií. Ona blízkost mezi dvěma lidmi poskytuje pocit bezpečí, hloubku, pocit úcty mezi oběma lidmi, obdiv. To jsou věci, které ve stáří lidé potřebují pociťovat více než kdy dřív. Ve starším období se daleko častěji objevuje humor, nadhled. Sex není výkonem, ale intimní chvílkou dvou lidí, která často chystá i prvky hravosti.

IV.6. Teorie socioemoční selektivity

Za zmínku stojí teorie Laury Carstensenové, vycházející z psychologie

celoživotního vývoje. Podle této teorie sledujeme svým chováním ve společnosti určité cíle, které vytyčují podle pocíťovaného zbývajícího času do konce života. Na jedné straně může být motivací dosažení znalostí, na straně druhé regulování emocí. Po mnoho let spolu tyto dvě kategorie buď spolupracují nebo soupeří, většinou se tedy nějak vzájemně vyrovnávají. S přicházejícím vyšším věkem ale na důraz nabírají cíle spojené s emocemi.

V mládí nepocíťujeme smrt jako aspekt života, kterým se máme více zaobírat. Vnímáme i jako něco vzdáleného. Klademe tedy důraz na studium, kariéru, peníze. S vyšším uvědomováním si vlastní konečnosti a s krácím se časem se změni naše orientace na vztahy s blízkými, hledání smyslu života. Časté je zmenšující se potřeba navazování nových intenzivních vztahů, které senioři považují za povrchní. Naopak prohlubují vztahy stávající (CARSTENSEN, ISAACOWITZ, CHARLES, 1999).

Pokud lidé pocíťují přicházející konečnost, omezují činnosti, které pro ně nemají smysl. Jsou zaměřeni na přítomnost. A přijímají své manželství takové jaké je. Daleko více si váží aspektů, které jim vztah dával, zatlačují do pozadí ty, které jim bral.

Carstensově teorie nám pomáhá lépe chápat onu zvyšující se spokojenost manželských párů. Podle ní nejde o citovou oploštělost, zvyk nebo radost z odpočinku. Naopak jde o přirozenou vděčnost za prožitý život.

IV.7. Vztahová údržba

Vztahová údržba je překladem anglického termínu „relations maintenance“. Vystihuje důležitost neustálé péče o vztah, věnování se mu pro to, aby mohl být nadále uspokojivý. Autoři Canary a Stafford vysvětlují, že každý dům nebo motor potřebuje pravidelnou údržbu, aby se jednou nezačal rozpadat nebo se nezadrhl.

Vztahovou údržbu můžeme definovat jako proces vedoucí k zachování existence vztahu, tedy je to ho chrání před ukončením. Také jako proces udržující vztah stabilní, tedy všechny jeho důležité komponenty jsou udržovány na vytyčené stabilní úrovni.

Je také popisována vztahová údržba jako proces vedoucí k dobrému stavu, tedy působí preventivně, aby se neobjevila vyšší míra nespokojenosti. Nebo vedoucí k nápravě vztahu, ve chvíli, kdy se potíže již objeví (CANARY, STAFFORD, 1994).

IV.8. Koncept úspěšného stárnutí

Často skloňovaným pojmem je také fenomén úspěšného stárnutí, který stojí za opatření proti negativním důsledkům stárnutí. Jeho cílem je zvýšit schopnost seniorů ke zvládnutí samostatných úkolů.

Objevuje se názor bojující za kvalitní život ve stáří, ve smyslu kognitivního, společenského a tělesného fungování, nikoliv pouze jako nepřítomnost symptomu. Průběh stárnutí považují za ovlivnitelný proces závislý na genetických, ale i environmentálních faktorech (ZDRAŽILOVÁ, 2006).

EMPIRICKÁ ČÁST PRÁCE

V. Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu v diplomové práci je hledání pilířů, o které se opírají dlouhodobé vztahy, ostatně stejně, jak je zmíněno v samém názvu práce. Podívám-li se na dnešní manžele, žijící spolu 10 let a manžele, kteří spolu strávili pětinašobek této doby, připadá mi, jakoby starší generace věděla něco víc než my. Cílem tohoto výzkumu je zjišťování pojiček mezi těmito lidmi a jejich pohledu na současné vztahy. Můžeme je pojmenovat jako „faktory spokojenosti“, mně to však připadá dehonestující a zjednodušující k oné esenci, kterou v jejich vztazích hledám.

Ráda bych naopak zdůraznila, že cílem této práce není dojít k všeobecným radám, jak zařídit spokojené manželství. Považuji za poměrně obtížné se tohoto tématu dotknout způsobem, který by téma příliš nezjednodušoval. Za rizika s tím spojená považuji na jedné straně možnost vytvoření kapitoly z populárně psychologického časopisu, například v podobě shrnutí několika nic neříkajících bodů, které nás dovedou ke šťastnému životu. Na straně druhé striktně vědecké kvantitativní průzkumy, odhalující buď anamnestická data, nebo faktory spokojenosti bez hlubšího porozumění.

Naopak jsem si vědoma, že příběhy a zkušenosti párů, se kterými jsem vedla rozhovory, jsou nepřenositelné, ať už vzhledem k odlišnému sociokulturnímu prostředí, jiné výchově nebo jejich osobnostními předpoklady. Proto tedy zaměřuji své bádání na jejich subjektivní názor a prožitek ve vlastním vztahu. Cílem je dopátrat se stěžejních prvků ve vztazích těchto 4 párů a v ideálním případě najít společné jmenovatele, o které se může opřít dnešní pár vstupující do manželství

VI. Výzkumné otázky

Osobně myslím, že, jak už jsem zmínila, jsou zkušenosti z jednoho příběhu nepřenositelné pro jiný. Ale – je naše zkušenost, naše životní cesta, skutečně tak jiná? Nejde jen o kulisy, které obalují vnitřek, který prožívá stále stejné? Je také možné, že konkrétní události, které pár potkaly, rodinné prostředí, ze kterého oba vycházeli, má každý z lidí jiný, ale hodnoty, na kterých stojí, jsou stále stejné, napříč stoletími, napříč kulturami.

Mou výzkumnou hypotézu v této práci jsem naznačila již v úvodu. Mou hypotézou, ačkoliv bych byla ráda, aby tomu bylo jinak, je, že je tato tematika velmi subjektivní a dá se jen obtížně generalizovat.

Shrnuji tyto výzkumné otázky:

VO1: Jaké faktory spokojenosti uvádějí účastníci průzkumu ve svém vztahu nejčastěji?

VO2: Jaké faktory naopak uvádějí jako důvody rozpadu manželství?

VII. Vybraný vzorek

Kritéria, která jsem zvolila pro výběr probandů, se kterými budu data zjišťovat, prošla svým vývojem a diskuzí. Otázky, na které jsem si musela odpovědět, se týkaly věku partnerů, počtem jejich manželství, let, po která spolu v manželství setrvávají a toho, zda je třeba zpovídat oba partnery, či pouze jednoho.

První jasně daný byl požadavek na rozhovor s oběma partnery. Za důležité považuji zachovat pokud možno největší míru objektivitu. V případě, že bych kladla otázky jen jednomu z partnerů, měl by výzkum jen názor jednostranný. Jde samozřejmě o plnohodnotné informace, nicméně jejich dokreslení a vyvážení rozhovor v případě tohoto tématu považuji za nadměrně přínosné. V případě rozhovoru s člověkem, jehož partner již zemřel, považuji za určité riziko jistou míru přirozené idealizace společného života.

Druhým základním požadavkem bylo také pořadí manželství. Jako další kritérium jsem zvolila páry, které spolu žijí po celý život v jednom manželském svazku. Může se to zdát jako absurdní požadavek – pokud je spolu pár schopný být 40 let, je přeci jedno, jestli před tím byl zlomek let v manželství s někým jiným. Mou hypotézou však je, že i druhé 40leté manželství má za sebou zkušenosti z prvního několikaletého vztahu, ze kterého čerpá. Zatímco páry, na které se chci zaměřit já, jsou lidé, kteří se učí překonávat složité chvíle jen spolu.

V důsledku této volby pak vyplynula i další kritéria. Ačkoliv jsem zpočátku měla představy o zkoumaných párech, které by začínali na věku 75 let, bylo poměrně obtížné dostatek takových párů najít. Nejčastějším důvodem bylo právě skonání jednoho z partnerů. Postupným snižováním věkové hranice jsem došla k požadavku společného života nad 40 let a věku nejméně 65 let.

Velkou neznámou také pro mě byla volba taktiky při rozhovorech. Rozhodnutí, zda pár rozdělit a dotazovat každého zvlášť nebo je oba ponechat pospolu. Výhody rozdělení páru jsou jednoznačné. Mají soukromí na zodpovězení svých otázek, mohou mluvit sami za sebe, čistě subjektivně. Nemusí filtrovat své odpovědi. Já jakožto výzkumník pak mohu

mít dvě výpovědi o stejném vztahu, které se vhodně doplňují. Přes všechny tyto výhody, jsem se ve chvíli, kdy jsem se postavila před první pár, rozhodla vést rozhovor s oběma dohromady. Zatímco v případě, že na otázky budou odpovídat pohromadě, mohu je vidět projevovat se jako pár. Také celá situace je pro ně lehce nepříjemná. Právě ony obavy, na co se budu ptát. Co odpověděl ten druhý. Dozví se někdo, co tu řeknu? Mým cílem nebylo rýpat do fungujícího vztahu. Dozvědět se pravdy, které neměly jít ven. Mým cílem bylo zjišťování dobrých věcí, které ve vztahu jsou. Zjištění, jaká mezi těmito lidmi panuje po takové době atmosféra. Jak se k sobě chovají, jak spolu mluví. A to mi umožnil právě rozhovor s oběma naráz.

Osoby účastníci se mé malé studie byly kontaktovány přes sociální vazby. Nejprve jsem tedy mapovala možnost nalezení vhodných kandidátů přes přátele a rodinu. Následně jsem vybrala vhodné páry tak, aby reprezentovaly společnost napříč různými sociálními skupinami (např. jeden pár byl vztahem stavebního dělníka a účetní z malé vesnice ve středních Čechách, další lékařkou a obchodního zástupce v Praze). Z oslovených párů jeden nabídku na tuto spolupráci nepřijal, jinak byli všichni ochotni rozhovor podstoupit.

Každý z párů byl informován o tématu a účelu této práce. Každý byl taktéž obeznámen s anonymizací své výpovědi a byl požádán o podepsání informovaného souhlasu z důvodu nahrávání rozhovorů. Oslovení lidé měli často potřebu před odsouhlasením spolupráce získat více informací. To je pochopitelné vzhledem k tomu, že se jedná o poměrně citlivé a intimní téma. Vysvětlila jsem, za jakým účelem data zpracovávám, což se obvykle setkalo s pochopením. Za prvé z toho důvodu, že samy tyto páry cítí určitou potřebu se vyjádřit k dnešnímu dění na poli partnerských vztazích. Samy mají rozvedené děti, což je zasáhlo. Za druhé i z důvodu sounáležitosti k psaní diplomové práce.

VIII. Použité metody

Cesta, kterou jsem zvolila, je, jak už jsem se v předchozích odstavcích několikrát zmínila, forma strukturovaných rozhovorů. Protože bych ráda získala informace, jdoucí spíše do hloubky než do šířky (myšleno v kontextu počtu pohovorovaných), jedná se kvalitativní průzkum. Kritériem byl určen počet 4 párů.

Sestavila jsem rozhovor o 10 otázkách, pokrývající téma celkového zpětného pohledu na společný život, které bylo doplněno otázkami pokrývající dílčí témata, od

nejhezčích momentů ve svém životě, přes intimní stránku společného soužití, po důvody životaschopnosti jejich vztahu.

Na úvod jsem s těmito lidmi prošla úvod k dotazníku. Zdůvodnění tohoto tématu, mlčenlivost a možnost přerušení rozhovoru či odmítnutí odpovědi. Rozhovor s každým párem obvykle trval 45min – 60min. Rozhovory se realizovaly v prostředí domova každého z nich. Během těchto hovorů se obvykle oba zpočátku styděli a byli strozí, později se rozpovídali a byli ochotni hovořit i o těžších zážitcích.

Měla jsem připravenou strukturu rozhovorů, která se v průběhu rozhovoru usměrňovala doptáváním, upřesňováním, vrácením k tématu. Cílem bylo, aby všichni respondenti dostali prostor odpovědět na stejné otázky. Nejprve jsem zahájila povídání vyzváním k vyprávění příběhu vztahu daného páru:

„Prosím vyprávějte, jak váš vztah probíhá od začátku, od seznámení až do teď?“

V této otázce měli respondenti možnost říci nejdůležitější věci, na které si v danou chvíli vzpomněli. Takto otevřená otázka dává prostor k vyprávění, které si člověk volí sám. Naopak výzkumník je v takové chvíli spíše posluchačem, divákem. Při vyprávění příběhu respondenti formují své zkušenosti. Ukazují nám tím, které události jsou významné (HOLLWAY, JEFFERSON, 2000). „Jde tedy o to, pomoci dotazovanému vhodnými otázkami, doplňky, narážkami, komentáři atd., aby se nám pokusil vyprávět o jevu, který nás zajímá. (...) Cílem je získat co nejvíce autentický materiál, u kterého předpokládáme, že způsob, jakým jej vypravěč strukturoval, dělil a časoval jednotlivé části, zdůraznil, či naopak upozadil určité pasáže atd., je důležitý a nese v sobě velmi cenné informace o vypravěči samotném, o jeho životě a zkušenostech“ (MIOVSKÝ, 2006, s. 158).

Následně rozhovor pokračoval doplňujícími otázkami, které rozvíjely dílčí témata. Nejkrásnější momenty, řešení krizových okamžiků. Taktéž jsem se dotazovala na subjektivní názor na dnešní rozpady manželství.

Pro analýzu přepsaných rozhovorů byla zvolena cesta tematické analýzy. Tematická analýza bývá jednou z nejčastějších metod využívaných při práci s kvalitativními daty, která jsou velmi těžce uchopitelná, rozmanitá. Braunem a Clarkem (2006, s. 79) je definovaná jako „metodu identifikace, analýza a odkazování ke vzorům (tématům) v datech.“

Tematická analýza klade důraz na výzkumnou osobu, která musí být člověkem, schopným analyzovat data, hledat mezi nimi spojitosti, interpretovat je. A zároveň

člověkem hluboce lidským, který dokáže formulovat osobní otázku tak, aby nebylo nepříjemné na ni odpovědět a lidem je příjemné v jeho přítomnosti být (BRAUN, CLARKE, 2006).

Při samotné analýze jsem postupovala dle postupu doporučeného Braunem a Clarkem (2006). Postup analýzy je rozčleněn do šesti následujících fází:

- 1) Seznámení se s daty: pročtení celého souboru dat najednou, zaznamenání prvotních nápadů
- 2) Generování prvotních kódů: kódování těch částí rozhovoru, které pro mě jsou zajímavé, hledání opakujících se vzorců
- 3) Hledání témat: spojování získaných kódů do vyšších celků, hledání zastřešujících témat
- 4) Revize správnosti témat: kontrola toho, zdali získaná témata odpovídají kódovaným extraktům, a pokud ano, tak zdali odpovídají také celému setu dat.
- 5) Definování a pojmenování témat: každé získané téma by mělo zapadat do ještě vyššího celku, zpřesňují se názvy témat a nosného tématu analýzy
- 6) Vypracování zprávy: vypracování finální analýzy a psaní závěrečné zprávy.

Nejdříve jsem přečetla všechny rozhovory, seřazené podle data provedení rozhovoru. Při tomto pročitání jsem si psala poznámky a zvýrazňovala zajímavé pasáže. Následně jsem si přečetla své poznámky i celé rozhovory ještě jednou. Při tomto druhém čtení se mi vybavovaly spojitosti, které jsem měla v okamžiku rozhovoru. Pozměňovala jsem komentáře.

Poté jsem začala s hledáním kódů. Části jsem barevně označila a uvedla název kódu (první dvě písmena vymyšleného jména a číslo. Pokračovala jsem takto u všech rozhovorů, až jsem získala dlouhý seznam kódů.

Dané kódy jsem spojila do kategorií, společných témat. I v tomto kroku byla užitečné opakování postupů a vracení se ke čtení rozhovorů pro vyjasnění správných kategorií, doplnění subtémat.

Analýza rozhovorů

Na úvod bych ráda podala pár základních informací o párech, se kterými byl rozhovor veden.

- Pár č. I – Albert a Anna. Oba jsou ve věku 69 let, letos spolu slaví 50 let od svatby. Albert je zedníkem, Anna je kadeřnicí. Žijí ve vsi ve středních Čechách. V jejich vztahu je častým jevem láskyplné špičkování. Anna je ve vztahu více komunikativní, při rozhovoru byla dominantnější. Bylo třeba dávat pozor, aby

Albert dostával dostatek prostoru. Nejčastěji se objevujícím tématem byly finance. Albert a Anna považují pro jejich vztah velmi upevňující období, kdy tímto způsobem strádali. Silné téma byl i smysl pro humor a společné trávení času.

- Pár č. II – Ondřej a Olina. Ondřejovi je 67 let, je úředníkem na městském úřadu ve středočeském městě. Olině je 65 let, je učitelkou. Jsou spolu 44 let. Žijí ve vsi v severních Čechách. Tento pár se celkově projevuje velice laskavě. Olina je vůči svému manželovi vlídná, Ondřej si čas od času trochu “rýpne“, ale usměje se, aby bylo jasné, že to tak nemyslí. Na tomto páru je vidět, že na sobě aktivně pracuje pomocí populárně psychologických knih, které se snaží vstřebat i do svého vztahu. Nejčastějším tématem, které se mezi nimi objevuje, je téma tolerance a radostného trávení společného času.
- Pár č. III – Bořek a Barbora. Bořkovi je 68 let, je obchodním zástupcem. Barboře 67 let, je lékařkou. Jsou spolu 45 let. Žijí v Praze. V tomto páru se velmi projevoval Bořek, je to takový srandista. Barbora na druhé straně působí tišeji, ale velmi inteligentně. V tomto páru je těžké propracovat přes obě tyto vrstvy a povídat si bez nich. Nejčastějším tématem, které se při rozhovoru s nimi objevuje, jsou finanční otázky.
- Pár č. IV – Dalibor a Dana. Daliborovi je 64 let, je podnikatelem. Daně 62 let, je prodavačkou. Jsou spolu 44 let. Žijí v Praze. V tomto páru je dominantnějším partnerem Dalibor. Je aktivnější v komunikaci, snadněji prosazuje svůj názor. Dana jako by k němu potichu vzhlížela, přináší však zajímavé názory a je vidět, že se umí prosadit. Nejčastěji se objevujícím tématem je tolerance a péče o druhého.

Někteří lidé z páru jsou přirozeně již v důchodu, uvádím tedy jejich předchozí zaměstnání.

Nejsnadnější bylo vyjednat spolupráci se ženami. Ty byly, což je vzhledem k jejich emocionálnímu a vztahovému ladění, rozhovoru přístupné. Krásné bylo pozorovat jejich taktiku ohledně vyjednávání se svými partnery:

„Ještě aby protestoval, když mu to řeknu já (smích)!“

„Prostě přijed, vysvětlíme mu to na místě. Ať nemá čas moc přemejšlet“

Seznámení a vznik vztahu

Ačkoliv jsem původně otázku o seznámení párů původně považovala spíše za „ice-breaker“ a pomocnou ruku pro naladění atmosféry, navázání vztahu a zaměření pozornosti

do doby minulé, ráda bych seznámení věnovala i zde několik odstavců. I vzhledem k tomu, jaký prostor byl věnován tématu seznámení a jeho srovnání s dnešní společností, považuji za vhodné ho nyní uvést i do praktické roviny.

Jak jsem vypichovala v teoretické části, jedná se o páry, které se poměrně rychle staly manžely. Jak je vidět i v poměru jejich věku a společně strávených let. Nejběžnější byl vznik přátelství, které, jak bývá zmiňováno, „bylo pro okolí podezřelé“. Nejčastěji se dva lidé setkali ve společném prostředí. Po nějaké době kamarádství bylo jasné, že se jedná o vztah. Klíčovým předělem byla první společně strávená noc.

„No my jsme se seznámili v tanečním kurzu. Tam jsme se spolu začli bavit, i s ostatníma v partě, a trávili spolu pak hodně času.“ (Albert)

„Tak my jsme se znali už od dětství, s celou partou. Jezdili jsme všichni na chatu, prováděli různý lumpárny. A asi od Daniných čtrnácti jsme spolu tak nějak pořád byli, až se mě kluci ptali, jak to jako máme.“ (Dalibor)

V druhé fázi přichází vznik manželství. Z jejich vyprávění, jako by to byl ten nejpřirozenější vývoj událostí, logický krok bez velkých pompézních dramát. Páry vstupují do sňatku téměř okamžitě, jak jim to jejich věk dovolí.

„Chodili jsme spolu, chodili na zábavy a tak. A pak šel Albert na vojnu. A já na něj čekala. Pak mi napsal dopis, že by si tu vojnu chtěl prodloužit. Tak to jsem mu řekla, že jestli to udělá, tak že mě tady nenajde. Tak přijel, no, a byla svatba.“

(Anna)

„No chodili jsme spolu asi čtyři roky, od mých čtrnácti. A v osmnácti Dalibor přišel, že si mě vezme. Naši byli docela proti, ale dali jsme jim svatební oznámení, a nebylo co řešit.“

(Dana)

„Tak... naše svatba... tam nebylo moc o čem diskutovat, protože jsem otěhotněla. Chodili jsme spolu asi rok. A museli jsme se vzít. Tenkrát to prostě tak bylo.“ (Barbora)

Další vývoj událostí nebyl případ od případu příliš odlišný. Velmi záhy se narodily děti, řešilo se bydlení rodiny, na kterém se pracovalo mnoho let.

Nejhezčí momenty

Při zamýšlení se nad nejhezčími momenty svého života jsem očekávala, že nejčastějším zmiňovaným bodem bude právě narození dětí. Snad z důvodu toho, že i to sebou nese svoje bolesti a těžké chvíle, snad z důvodu toho, že právě tato generace byla generací mladých rodičů, vnímající příchod dětí jako přirozený krok, nad kterým je nadbytečné příliš přemýšlet a úzkostně je sledovat, to není zdaleka tak dominantní jev.

Zato klíčovým společným prvkem všech rozhovorů byl společně strávený čas plný legrace a pocitu vzájemnosti. To bylo první, co tři ze čtyř párů sdělili naprosto spontánně. Následovalo narození vnoučat a pak narození vlastních dětí.

„Nejhezčí chvíle? No takovejch plesů, co my jsme protančili! To bylo i několik za sezónu! A takový legrace, co jsme si spolu užili, na výletech s kamarádama a tak. To prostě byly nejlepší chvíle.“ (Albert a Anna)

„Vždycky, když jsme byli oba šťastný. Na výletech, na dovolených, a tak. A taky po svatbě, když jsme zařizovali byt. To bylo krásný období.“ (Ondřej a Olina)

„Ty chvíle plný pocitu, že k sobě patříme, ať už jsme zrovna byli kdekoliv. Když jsme se spolu smáli. To je něco, co vám nikdo nevezme.“

(Dalibor a Dana)

Na děti ale rozhodně manželé nezapomínali. Jejich narození zmínili také tři ze čtyř párů.

„A když se nám narodily děti. A pak jejich úspěchy, když maturovali, promovali a tak. To jsou dojemný momenty.“ (Bořek a Barbora)

„Narození dcer. To se nedá popsat. Na to vzpomínám moc ráda.“ (Ondřej a Olina)

Když jsem se na narození dětí doptala páru, který je nezmínil, na chvíli se odmlčeli.

„Hm.... No vidíš.... Děti. No... Ono to bylo hrozně náročný období. Stavěli jsme dům vlastníma rukama, řešili každou korunu. Vařila jsem pro všechny zedníky a neměli jsme, kdo by nám pohlídal. Na děti bohužel v tomhle období nebyl skoro čas. Prostě se to muselo všechno nějak zvládnout.“ (Albert a Anna)

Těžké okamžiky

Otevřít téma krizových období bylo vždy velkým úskalím. Nejsem si jistá, zda pořadí nebo formulace otázky nebyla nevhodná, nebo zda jde pouze o to, že obecně jsou hovory ohledně těžkých chvil ve vztahu velmi citlivé. Pro páry bylo poměrně těžké na otázku odpovídat, dělaly dlouhé odmlky, přemýšlely, volily slova. Docházelo i na slzy.

Zde se jen těžce hledají společní jmenovatelé. Každý pár vnímal jako nejtěžší období něco jiného. Snadněji se jim hovořilo o situacích, které potkaly je zvnějšku, než potíže přímo uvnitř vztahu. V těchto případech páry nejčastěji zmiňují, že stály při sobě, byly si oporou.

„Hmm... asi období, kdy manželovi umřela maminka a v tom období jsme nabourali auto. To bylo pro něj dost těžký. A myslím, že jsme mu celá rodina dost pomáhala. Ale jinak. My jsme žádný těžký okamžiky, u kterých by hrozilo, že spolu nebudeme, neměli“ (Olina)

„Když jsme stavěli dům, to bylo nejtěžší období. Malý děti, neměli jsme na nic peníze, dřeli jsme jako koně. A pak umřela Albertovi máma. Poměrně brzy. To bylo hrozný. Ale my jsme byli pořád spolu, táhli jsme za jeden provaz. I když někomu bylo hrozně, snažili jsme se to řešit.“ (Anna)

„Mně třeba hrozilo, že ochrnu. Šel jsem na operaci a strašně jsem se bál, že zůstanu na vozejku. Tak jsem jí říkal, co pak budeme dělat. Ale ona by se mnou zůstala, já to vim.“ (Dalibor)

„Dost s náma zacloumal rozvod kluka (partnerka důrazně přikyvuje). To pro nás, podle mě, bylo jedno z nejhorších období. Vůbec jsme to nechápali a strašně nás to zklamalo.“ (Albert)

Při doptávání se na těžká období mezi nimi, trochu váhají.

„No... my si ze všeho umíme udělat srandu. Já na něj třeba hodinu láteřím, a on najednou řekne nějakou blbost, kterou mě rozesměje. No, tak se pak zlobte.“ (Dana)

„My jsme nikdy neuvažovali, že bychom šli od sebe. To nebyla vůbec varianta. My jsme prostě věděli, že to musíme nějak vyřešit.“ (Anna)

„My jsme se třeba dost hádali dřív. Ale teď to už vůbec. Málokdy. Teď už víme, co koho naštvete a nestojí nám to za to.“ (Albert)

„Tak... když jsme byli mladý, tak jsme se hádali dost. To jsme byli horký hlavy, a často jsme se nechápali. Teď je to jiný, teď se to snažíme vysvětlit. Tak... Snad se nám to i daří trochu.“ (Ondřej)

Intimita

Naopak otázku ohledně intimního světa těchto párů jsem pokládala s obavou, že se k tomuto tématu nebudou chtít příliš vyjadřovat. Pokud se Vás o téměř 40 let mladší dívka zeptá na Vás sexuální život, zřejmě příliš nevíte, jak to pojmout. „Moje“ páry naštěstí tuto otázku vzali s humorem a ochotně odpovídali.

Všechny páry se v podstatě shodují na tom, že intimní život považují za něco, co je pro jejich vztah důležité. Dle očekávání se k tomuto názoru nejhlasitěji vyjadřují muži.

„Za mě osobně musím říct, že má teda zásadní vliv. Neumím si představit, že by to nefungovalo.“ (Ondřej)

„Pro mě je to teda dost důležitý. Já jsem taky dost spokojenej. Tak... vždycky by mohlo bejt něco trochu lepší. Ale ne, je to dobrý. Tak z 90% je to dobrý.“ (Dalibor)

„No, víte, já myslím, že jsme ten náš intimní život tak nějak...prožili... a že to nějaký bylo. A bylo to pěkný. Ale že se nedá říct, že by to pro nás teď bylo nějak klíčový.“ (Albert)

Zatímco jejich něžnější polovičky jsou o něco cudnější a ve vyjadřování nadšení střídmejší.

„Víš co, vůbec. Jako vážně to vůbec nepovažuju za něco pro nás zásadního. Já jsem třeba byla nemocná, přišla jsem o vnitřek a dost dlouho jsem třeba vůbec nemohla. A ani neměla chuť. A on na mě třeba vůbec nenaléhal, netlačil. Respektoval to. Ale jo, jako pokud to

beru tak, že ten sex někdy leccos vyřeší, tak to jo. Někdy je lepší místo dlouhých debat jeden sex.“ (Anna)

„Já myslím, že ta intimita je sakra důležitá. A to v každém věku. Ono, my jsme taky zažili období, kdy nám chyběla, kdy na ní nebyl čas nebo nálada. A ono tak pak ten vztah tak nějak ochladí.“ (Barbora)

„To se tak vyvíjí... Je to nedílná součást vztahu. A taky je potřeba sladit ty potřeby obou lidí. Každý máme nějaké přání a musíme je dát dohromady.“ (Olina)

Důvody společné spokojenosti

Až neuvěřitelně podobné si byly odpovědi na otázku zaměřenou na názor ohledně dlouholetého setrvání ve vztahu. Otázka, která mi připadala klíčové, při níž, když jsem ji pokládala, snad i kolena se mi rozklepala, jak jsem doufala, že se dozvím něco úžasného. Že tu otázku ještě nikdy nikdo nepoložil. Inu, za sebe nechám mluvit přímo tyto páry.

„Tolerance. Rozhodně tolerance. A taky... My jsme si vždycky stoprocentně důvěřovali. Oba jsme věděli, že máme dost možností zahrnout. Než se tím užírat. Prostě jsme si věřili.“ (Dana)

„Vzájemné úctě. A lásce. A toleranci. A taky respektu. Díky tomu všemu myslím, že spolu pořád jsme.“ (Olina)

„Prostě se máme rádi. A taky tolerance. Bez té... No nevím. Chce to být schopen se někdy dost přizpůsobit.“ (Bořek)

„Asi tolerance. Že se někdy prostě člověk chová jako blbec, je potřeba to chápat. A že se spolu pořád smějem. A stojíme při sobě.“ (Anna)

„Já myslím, že to je téma povahama. My jsme jako oba docela jiní. A já si vůbec neumím představit, že bychom byli oba neústupný třeba. Musíme bejt schopný se domluvit. A tomu pomáhá, když jsme každé trochu jiné.“ (Albert)

„Snad i tím, že se v poslední době dost vzděláváme v psychologii. Snažíme se se sebou něco dělat. A přijde mi, že to docela pomáhá.“ (Ondřej)

„Asi věřit, že chceme opravdu spolu být. Že ten druhý je vlastně nenahraditelný partner. Že to spolu nějak zvládnem.“ (Barbora)

„My jsme vždycky stáli při sobě. Hádky, to je jedna věc. Ale to, že vedle sebe máte partnera, na kterého se můžete spolehnout. A ten Vám v noci udělá řízky, když máte ráno přijet z nemocnice. To je úplně jinde.“ (Dalibor)

Z pohledu těchto lidí tedy mohu shrnout, že za klíčový důvod dlouhého trvání považují nejčastěji toleranci. Důvěru v druhého. Že se spolu umí smát. A že si byli oporou v nemocích i úmrtích rodičů.

Často zmiňované „mít se rádi“, „láska“, „úcta“ jsou právě věci, které se špatně hodnotí, nebo lépe řečeno, kterých se špatně všímá, pakliže je rozhovor veden s každým zvlášť. Díky tomu, že jsem měla možnost pozorovat i jejich interakci mezi sebou, bylo jasné, že se nejedná o prázdná slova.

Změna

Na otázku, zda by z dnešního pohledu partneri chtěli zpětně něco udělat jinak, se jim odpovídalo zdaleka nejhůře. Dlouhé přemýšlení nejčastěji doprovázené „Nevím, asi ne“ nakonec následovaly alespoň nějaké maličkosti. Páry však často zdůrazňovaly, že je obtížné nad tím přemýšlet, pokud člověk neví, kam by ho jiná cesta zavála.

„Mno... snad jediné... možná ten barák, že bychom nestavěli. Stálo nás to takovejch nervů. A teď tu stejně kluci nebydlej. Tak si říkám, jestli to nebylo zbytečný. Ale nevím, no.“ (Albert)

„Asi ano, jasně. Udělal bych toho hodně jinak. Ale to bych tenkrát musel bejt Einstein.“ (Ondřej)

„Jo. Ale nechce se mi to dál rozebírat.“ (Barbora)

„Moc se mi to tak nechce hodnotit. Dělali jsme, co jsme považovali za nejlepší. A věřím, že jsme to nedělali tak špatně, že bychom dneska měli něčeho litovat.“ (Dana)

Názor na dnešní krachující manželství

Při dotazování na pohled na potíže dnešních manželství, jakoby páry trochu pookřály. Zřejmě cítily, že se náš rozhovor chýlí ke konci. Že poté, co je trápím přemýšlením nad jejich vztahem, dostávají prostor k tomu, vyjádřit svůj názor na současné dění.

Ačkoliv se všechny páry shodují v názoru na to, proč jejich vztah fungoval po tolik let, v pohledu na páry ostatních lidí a v tom, jakou mohou dělat „chybu“, se příliš neshodují. Velmi často se vyskytuje názor, že za nefungujícími vztahy stojí příliš pohodlná finanční situace. Objevuje se několik styčných bodů v podobě nedostatečné trpělivosti a útěku od problémů.

„Mně připadá, že je to nedostatkem trpělivosti. A pochopení. A že přecijen ženy nejsou na mužích tolik ekonomicky závislé. Dneska si můžeme všechno pořídít snadno, rychle. A nějak mi pak připadá, jak kdyby i ty vztahy byly rychloobrátkové zboží.“ (Barbora)

„Řekla bych, že penězma. A možnostma. Ono je to hezký, že se teď všichni mají dobře. Ale taky díky tomu mají možnost hned utýct. Vždyť my, kdybychom šli od sebe, bychom prostě a jednoduše neměli kam jít. To by byl nesmysl. Dneska se může každěj sebrat a jít.“ (Anna)

„No, lidi dnes nějak zbrkle všechno řeší. Hned od všeho utíkají, všechno jim připadá neřešitelné, myslí hrozně na sebe. A taky nevěra. Podle mě je nevěra v dnešní době velikej fenomén.“ (Olina)

„Peníze. Já myslím, že dneska lidi kazej peníze.“ (Ondřej)

„Víte, já mám pocit, že dneska mladý lidi, hlavně teď myslím chlapy, jsou zvyklí se jenom bavit. Akorát si užívat a mít se fajn. A jsou úplně nepoužitelný. Všechny rozhodnutí se dají vzít zpátky. A slovo chlapa snad dneska ani nemusí platit. A taky vůbec nemluvej! Vždyť oni si jen pišou přes sociální sítě. Neuměj spolu vůbec mluvit.“ (Dalibor)

Každý z těchto párů se dotkl některého z témat, které jsem zmiňovala v teoretické části, čímž se prokazuje jejich přesah do reálného života. Zrychlení světa, potřeba pohodlí a možnost snadného rozchodu. Zvyk na finanční nezávislost.

Vzkaz

Na závěr našeho rozhovoru byla položena otázka, jaký vzkaz by tyto dlouholeté páry položily svým mladším kolegům, právě vstupujícím do manželství. Tato otázka byla určitou pozitivní transformací otázky předchozí. Očekávala jsem tedy podobné výstupy. Skutečně se nejčastěji opět opakovalo téma tolerance.

„Budte tolerantní jeden k druhému.“ (Ondřej)

„Budte tolerantní, trpěliví. Mějte pochopení k druhému a k jeho zájmům. A řešte věci s odstupem, s nadhledem.“ (Bořek)

„Nevím, jestli do tohohle můžem mluvit. Těžko říct, jestli jsme žili líp. Ale žili jsme jinak. Tak... Hlavně se mějte rádi.“ (Dana)

„Dívejte se na všechno s nadhledem. Dejte si čas na rozmyšlenou. Nespěchejte tolik.“ (Anna)

Doplňující otázka

Na závěr byli všichni požádáni o doplnění, v případě, že cítí, že by rádi něco sdělili a mezi otázkami to nezaznělo. Pouze paní Olina požádala o prostor a zdůraznila jeden z bodů, o které se opíral také Toman. Rodinu.

„Jenom... že... v manželství to není jen o těch dvou lidech. Ale o celé rodině. Je nutné je respektovat, tolerovat rodiče a sourozence. Bez nich to nejde. A pokud nechceme, vždycky to přináší akorát nesoulad.“

IX. Diskuze

Na výzkumné otázky můžeme na základě tohoto výzkumu u zpovídaných párů odpovědět, že nejčastějším důvodem společné spokojenosti je přítomnost tolerance, trpělivosti a lásky ve vztahu. Ačkoliv se to může zdát jako nic neříkající fráze, kterou jsem již tolikrát četla, z pohledu na páry, které proti mně seděly, věřím, že to nejsou prázdná slova. Nejčastějším uváděným důvodem selhání manželství je finanční blahobyt a netrpělivost ve smyslu rychlého útěku od problémů.

Zmiňování peněz jako důvod k dnešní časté nespokojenosti manželů, kteří jsou zvyklí mít se dobře, byla pro mě překvapující. Ve své podstatě je tento faktor založen na podobném principu jako Tomanova zmiňovaná schopnost přizpůsobení. Snad nám tedy přívětivé finanční podmínky přináší určitou „rozmazlenost“ a možnost snadného útěku, pokud máme kam.

Naopak jsem očekávala častější zmínění změny režimu ve společnosti. Ve smyslu nového proudu vztahů, který funguje jinak, než byla předchozí generace zvyklá, a kterou se nemáme od koho učit. Současná krize tedy může být pouze jakýmsi přirozeným vyústěním, krizí vývojovou. Otázkou ovšem zůstává, jak jsou na tom západní země. Ty jsou v učení se svobodnějšího života bez předem daných pravidel dále, ale četnost rozvodů se zdá obdobná.

Setkání se všemi páry bylo velmi příjemné. Bylo cítit, že jim můj zájem na jednu stranu lichotí, na druhou se obávají, co mají očekávat. Zpětně by mě zajímalo porovnání s rozhovory párů rozdělených. Ačkoliv věřím, že mé rozhodnutí bylo správné, myslím, že jiný postup by přinesl jiné výsledky.

V případném dalším zkoumání bych se ráda do jednotlivých témat ponořila do hloubky. Mnohé z položených otázek přináší samostatné široké pole možností, ve kterých jsme takto jen šli po povrchu.

X. Doplnění k tématu historického kontextu

Pro nastínění, v jakých kulisách lidé vyrůstali cca 20 let před tím, zmiňme, že po roce 1953, kdy došlo k úmrtí Stalina, nastalo období rozvolnění atmosféry v tehdejším komunistickém Československu.

Z kulturního pohledu na společnost dochází k pozoruhodným úspěchům jak z hlediska možností tvorby, tak jejího celosvětového oceňování. Tato situace však netrvala dlouho. Po volbě Alexandra Dubčeka do čela KSČ a jeho snaze o zavedení tzv. Socialismu s lidskou tvářící přišlo potrestání invazí vojsk Ruska a dalších států Varšavské smlouvy v srpnu 1968. Po této události přichází období tzv. Normalizace, a návrat k principům totalitního režimu.

Srpen 1968 byl otřesem, který pocítovala společnost nejen akcí samotné okupace, ztrátou mnoha lidských životů a naděje, ale také určitým zklamáním z nezájmu o pomoc ze strany USA a evropských států. Ten byl způsoben snahou všech zúčastněných stran o minimalizaci vzájemných konfliktů již od poloviny 20. století.

Na závěr roku 1968 se začínala utvářet skupina na Filozofické fakultě Karlovy Univerzity, která si říkala Hnutí revoluční mládeže a měla protirežimní charakter. Vydávala letáky povzbuzující obyvatele k odporu proti normalizaci. Počátkem roku 1969 se jako čin pokoušející se o vyburcování občanů k odporu upaluje Jan Palach, v průběhu několika měsíců ho následují další studenti Josef Hlavatý, Jan Zajíc, Evžen Plocek. Jejich činy hluboce zasáhly tehdejší společnost a jsou silnými příběhy dosud.

Během roku 1970 probíhají čistky v rámci komunistické strany, který nuceně opouští více než polovina osob. Probíhají tzv. Prověrky, tedy rozhovory se stanovenými členy komise, zjišťující „věrnost“ členů KSČ, jejich rodinných příslušníků, ale také nečlenů KSČ, kteří projeví antirežimní postoje. Na základě těchto prověrek bylo vyloučeno 20% členů KSČ (přibližně 300 000 osob). Docházelo také k odebráním akademických titulů, znemožnění studia na vysokých školách, ztrátě zaměstnání, zbavení funkcí. V podstatě tedy k diskvalifikaci z veřejného života. Tyto události odstartovaly vlnu masové emigrace, při které z Československa uprchlo 70 000 osob (KAPLAN, 2008).

Počet příslušníků StB oproti roku 1968 se zdvojnásobil. Má funkci represivní a kontrolující nad děním ve společnosti. Účast na ideových školeních, prvomájových pochodech a „volbách“ byla v podstatě povinnou. Do zemí západního světa měla naprostá většina obyvatel znemožněno vycestovat. Lidé se však stávají pasivní, raději utíkají od těchto událostí, na víkendové chalupy.

To trvá až do roku 1977, kdy je 1. ledna vydána Charta 77, tedy prohlášení vyzývající tehdejší vládu k dodržování lidských a občanských práv a k umožnění otevřené demokratické debaty. Mezi jejími signatáři byli jak komunisti roku 1968, tak zásadní odpůrci režimu, intelektuálové, přední osobnosti kultury. Roli prvního mluvčího Charty 77

se ujal významný český filozof Jan Patočka, který březnu téhož roku zemřel na mozkovou mrtvici v důsledku hrozivých výsledků. Mnoho osob spojených s Chartou 77 bylo vězněno, nuceno ke spolupráci a jinak persekuováno (KAPLAN, 2008).

10 let doznávaly tyto události, až přichází rok 1988. Na 20. výročí invaze vojsk Varšavské smlouvy dochází k první protirežimní demonstrace za posledních 20 let. Postupně se přidávají další protesty na významné svátky – vznik Československa, Den lidských práv. Další demonstrace probíhaly v tzv. Palachovu týdnu, v polovině ledna 1989. Během roku 1989 probíhalo několik protestů jak v Československu, tak v okolních komunistických zemích, všechny probíhaly za tvrdých bojů s bezpečnostními složkami. 17. listopadu 1989 dochází k pádu normalizačního režimu.

Následujících několik let znamenalo nastavování prvního demokratického režimu v Československu. První volba prezidenta, první vláda, v níž neměli převahu komunisté, amnestie, týkající se až 60% vězňů a postupné rozhodování o rozdělení českého a slovenského státu.

Dochází k otevírání hranic a trhu a tím tedy k rozšíření ekonomických možností. V 90. letech je největší boom zakládaných podnikání. Lidé dostávají možnost vrátit se ke svým původním profesím, dělat něco úplně jiného nebo být za svou práci lépe ohodnoceni. Následujících 15 let se nese v duchu obrovského ekonomického rozvoje, hledání vlastní společenské a politické identity (KOPEČEK, 2010).

Podívám-li se na jeden život, na jeden vztah, není toho málo, co se kolem něho odehrálo. Pomiňme možnost, že hovoříme přímo o párech aktivně se zapojujících do protirežimních aktivit, a představíme si spíše lidi, které se výše popisované události přirozeně dotýkají.

XI. Závěr

Tato diplomová práce byla zaměřena na téma dlouhodobých partnerských vztahů z perspektivy seniorů. Předmětem mého zájmu byly především faktory, které pár formovaly do úspěšného vztahu. A jejich srovnání vůči selhávajícím vztahům v dnešní době. Snažila jsem se o zachycení aspektů lásky mezi dvěma lidmi a o jejich zasazení do společenského kontextu.

Na základě rozhovorů se čtyřmi páry vyplynulo několik klíčových opakujících se faktorů v tématu spokojeného dlouhodobého vztahu. Mezi nimi v první řadě společně trávený volný čas plný pohody a štěstí nebo tolerance a pochopení vůči nedostatkům druhého. Páry, které v dnešní době dosahují společných 40 let manželství, také popisovaly rozdíly v kvalitě života, především v oblasti financí. Dnešní větší finanční pohodlí podle jejich názoru negativně ovlivňuje partnerské vztahy.

Dané téma je v dnešní době často se objevujících rozpadajících se rodin důležité a hodno rozpracování za účelem poznání, jakým způsobem podobným případům předcházet. V tom případě si však žádá hlubšího a širšího poznání na větším vzorku spokojených dlouhodobě spolu žijících párů.

XII. Rejstřík

- ANTOŠOVÁ, P. *Proměny rodiny a manželství*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- ATCHLEY, R. C. (2000). *Social forces and aging: An introduction to social gerontology*. 7th ed. Belmont, Calif.: Wadsworth Pub. Co., c1994. ISBN 0-534-18948-2.
- BRAUN, V. a CLARKE, V. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77–101. 2006.
- CARSTENSEN, L. L.; ISAACOWITH, D. M. a CHARLES, S. T. *Taking time seriously: A theory of socioemotional selectivity*. *American Psychologist*, 54(3), 165-181. 1999.
- COLLINS, R. *Love and Property*. New York: Oxford University Press. 1975. str. 119-154.
- ERIKSON, E. H. *Dětství a společnost*. Praha: Argo. 2002. ISBN 80-7203-380-8.
- FROMM, E. *Umění milovat*. Praha: Orbis. 1966.
- HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Praha: Havlíček Brain Team. 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.
- HARGAŠOVÁ, M. a NOVÁK, T. *Předmanželské poradenství*. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1730-2.
- HATFIELD, E. a RAPSON, R. L. Love and Intimacy. *Encyclopedia of Mental Health*. Vol. 2 in <http://www.elainehatfield.com/ch55.pdf>
- HENRY, N. J. M., BERG, C. A, SMITH, T. W. & FLORSHEIM, P. (2007). Positive and Negative Characteristics of Marital Interaction and Their Association with Marital Satisfaction in Middle-aged and Older Couples. *Psychology and Aging*, 22(3), 428–441. 2007
- HOLLWAY, W. a JEFFERSON, T.. *Doing qualitative research differently: a psychosocial approach*. 2nd ed. Los Angeles: Sage, 2013. ISBN 978-1-4462-5492-9.
- KRATOCHVÍL, S. *Manželská a párová terapie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-646-9.
- KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. Praha: Portál. 2000. ISBN 80-7178-332-3.

- LAMANN, M. A. a RIEDMANN, A. *Marriages and families: Making choices in a diverse society*. Belmont: Thomson Learning. 2003. ISBN 978-1285736976
- MAŘÍKOVÁ, H. *Muž v rodině: Democratizace sféry soukromé*. Praha: Soc. ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-8595500-69-3
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2., upr. Vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-87-8
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. A přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.
- NIMTZ, M. A. *Satisfaction and Contributing Factors in Satisfying Long-Term Marriage: A Phenomenological Study*. 2011. Doctoral Dissertations and Projects Paper. <http://digitalcommons.liberty.edu/doctoral/482>
- OLSON, D. H., FOWERS, B. J. Five Types of Marriage: An Empirical Typology Based on ENRICH. *The Family Journal*. 1993. Vol. 1, No. 3, s. 196-207.
- ORBUCH, T. L., HOUSE, J. S., MERO, R. P. & WEBSTER, P. S. (1996). Marital Duality over the Life Course. *Social Psychology Quarterly*, 59, 2, 162–171. 1996.
- PLAŇAVA, I. *Spolu každý sám: V manželství a rodině*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 1998. ISBN 80-7106-292-8.
- RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakl., 2001. Studie (Sociologické nakladatelství, sv. 32. ISBN 8086429016.
- ROBERTS, B. W. a MROCZEK, D. Personality trait change in adulthood. *Current Directions in Psychological Science*, 17(31), 31–35. 2008.
- ROBOTKOVÁ, A. *Prediktory vývoje manželské spokojenosti*. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova Univerzita v Brně.
- ŘÍČAN, P.. *Cesta životem*. Praha: Portál. 2006 ISBN 80-7367-124-7.
- SAGE, C. J. *Marriage Contracts and Couple Therapy. Hidden Forces in Intimate Relationships*. New York, Bruner Mazel, 1976.
- SPORAKOWSKI, M. T., a HUGSTON, G. A. Prescription for Happy Marriage: Adjustments and Satisfactions of Couples Married fo 50 or More Years. *The Family Coordinator*, 27, 4, 321–327. 1978.

- STUART-HAMILTON, I. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál. 1999. ISBN 80-7178-274-2.
- ŠVANCARA, J. *Psychologie stárnutí a stáří*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1983.
- TAVEL, P. *Vybrané kapitoly ze sociální psychologie. 2., rozš. Vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2009. ISBN 978-80-244-2327-2.*
- TOMAN, J. *Jak zdokonalovat sám sebe*. Praha: Svoboda, 1980. Členská knihnice nakl. Svoboda.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
- VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematická situace v péči o seniory*. Praha: Grada. 2007. ISBN 978-80-247-2170-5.
- VÝROST, J. A SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie. 2. přeprac. A rozš. Vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.*
- WILLI, J. *Psychologie lásky: Osobní rozvoj cestou partnerského vztahu*. Praha: Portál. 2006. ISBN 80-7178-982-8.
- ZDRAŽILOVÁ, L. *Determinanty tvořivé činnosti ve stáří*. Brno, 2007. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně.

XIII. Přílohy

XIII.1. Rozhovor

- Prosím vyprávějte, jak váš vztah probíhá od začátku, od seznámení až do teď?
- Jaké byly nejhezčí momenty?
- Jakým způsobem jste překonávali těžká krizová období, která vás v průběhu let potkala?
- Můžete uvést konkrétní příklady?
- Čemu podle vás vděčíte za to, že jste stále i po těch letech spolu?
- Jaký vliv má podle Vás intimita a intimní život na partnerský vztah?
- Jak tomu bylo a nyní je u vás?
- Udělal/a byste zpětně něco jinak?
- V dnešní době spousta manželství krachuje. Čím myslíte, že to je?
- Co byste z pohledu svých zkušeností poradil/a mladým manželům? Jaký byste jim poslal/a vzkaz?
- Chtěl/a byste k našemu povídání doplnit něco, na co jsem se nezeptala?

XIII.2. Informovaný souhlas

Informovaný souhlas s rozhovorem a jeho užitím

V rámci diplomové práce s názvem „Piliře dlouhodobého vztahu očima seniorů“, která je realizována na PVŠPS s.r.o, jste byl/a vybrán/a a požádán/a o spolupráci. Cílem práce je zhodnotit přístup dlouhodobě spolu žijících párů ke partnerským vztahům. Vaše účast na rozhovoru je zcela dobrovolná. Není Vaší povinností odpovědět na všechny otázky, naopak je zcela na Vás, jaké informace a zkušenosti v rozhovoru sdělíte.

Pro potřeby analýzy se rozhovor s Vámi bude nahrávat. Nahrávání může být na Vaši žádost kdykoliv přerušeno. Celý rozhovor, nebo jen jeho části, budou přepsány do textové podoby. Protože si nesmírně vážím Vaší ochoty spolupracovat, budu důsledně respektovat jakékoli omezení, které pro využití záznamu uložíte, bude zaznamenaný rozhovor ihned po jeho pořízení anonymizován.

Jestliže budete mít jakékoli dotazy, obraťte se přímo na výzkumnici Vandu Sedlákovou (vanda.sedlakova@gmail.com)

e-mail:

telefon:

Datum rozhovoru:

Jméno výzkumnice:

Podpis výzkumnice:

Vaše jméno:

Váš podpis:

**Posudek vedoucího/opponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Bc. Vanda Sedláková

Obor studia: Psychologie

Název práce: **Pilíře dlouhodobého vztahu očima seniorů**

Vedoucí/opponent práce: Mgr. Ing. Eva Dubovská

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 61

Počet stránek příloh: 2

Počet titulů v seznamu literatury: 38

Počet cizojazyčných titulů: 14

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

			x	
--	--	--	---	--

Originalita tématu a jeho zpracování

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		x		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace,

		x		
--	--	---	--	--

parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

			x	
--	--	--	---	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

			x	
--	--	--	---	--

Využití výzkumných empirických metod

				x
--	--	--	--	---

Využití praktických zkušeností

			x	
--	--	--	---	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

			x	
--	--	--	---	--

Naplnění cílů práce

			x	
--	--	--	---	--

Vyváženost teoretické a praktické části

			x	
--	--	--	---	--

v daném tématu

Návaznost kapitol a subkapitol

			X	
--	--	--	---	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

			X	
--	--	--	---	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

				X
--	--	--	--	---

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Proč je tolik prostoru věnováno historickým souvislostem – kapitoly 3 a 10 a jak se tyto souvislosti projeví ve výsledcích?

Proč byly realizovány rozhovory s oběma partnery najednou a jaký to mohlo mít vliv na obsah rozhovorů?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

V teoretické části práce se autorka snaží postihnout tematiku vztahů a vztahovosti, zamýšlí se nad typologií a vývojem vztahů a manželskou spokojeností. Text působí mírně nekoherentně, v teoretické části je použito mnoho odrážek, stylistické chyby, množství podkapitol, někdy obsah kapitoly nekorresponduje s názvem. Kapitola 3 „Kontext času a prostoru“ je pokusem o sociologicko – historický pohled, který je ale značně zjednodušený, jednostranný. Nejslabší je ale empirická část – cíle práce jsou nejasné a výsledky analýzy jsou nepřesvědčivé – jedná se pouze o vypsání hlavních témat, bez hlubší analýzy, chybí interpretace, autorka se nedostala v analýze do větší hloubky (jinými slovy – témy, které se objevily, byly jasné již před realizací rozhovoru, neobjevilo se nic nového). Diskuse nereflktuje splnění / nesplnění cílů práce, i když autorka sama správně přiznává, že „Mnohé z položených otázek přináší samostatné široké pole možností, ve kterých jsme takto jen šli po povrchu.“

Silné stránky:

- pokus o pohled na tematiku vztahů a spokojenosti v manželství z různých uhlů
- 14 cizojazyčných titulů literatury

Slabé stránky:

- anglická verze abstraktu obsahuje množství chyb
- stylistika – autorka často používá žoviální hovorový styl na úkor odborného
- množství „vaty“ - celé odstavce, ve kterých sa autorka nad něčím zamýšlí
- množství odrážek v textu
- chyby v citacích
- realizace rozhovorů najednou s oběma partnery spochybňuje kvalitu dat
- nízká úroveň analýzy
- slabá diskuse
- kapitola na konci práce 10 působí nepatřičně – nechápu její zařazení

Doporučení k obhajobě: doporučuji/nedoporučuji*

Navrhovaná klasifikace:

DOBRY – dle obhajoby

Datum, podpis: 9.9.2016

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Dml'.

*

nehodící se, škrtněte

**Posudek oponentky diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Bc. Vanda Sedláková
Obor studia: Psychologie
Název práce: Pilíře dlouhodobého vztahu očima seniorů
Oponentka práce: Mgr. Zuzana Janotková

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 61

Počet stránek příloh: 2

Počet titulů v seznamu literatury: 38

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

		x		
--	--	---	--	--

Oborová přílehlavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

			x	
--	--	--	---	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

			x	
--	--	--	---	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

			x	
--	--	--	---	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

			x	
--	--	--	---	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

			x	
--	--	--	---	--

Využití praktických zkušeností

x				
---	--	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

x				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

			x	
--	--	--	---	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

			x	
--	--	--	---	--

Návaznost kapitol a subkapitol

		x		
--	--	---	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

			x	
--	--	--	---	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

				x
--	--	--	--	---

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Objasnite důvod výzkumné otázky č.2

Proč nejsou v příloze přepisy rozhovorů?

Uvedte klady a úskalí při realizaci výzkumu, analýz dat a vyhodnocení

Uvedte na pravou míru dotazy v textu posudku – tmavě zvýrazněno

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Autorka diplomové práce: „Piliře dlouhodobého vztahu očima seniorů“ si dala za cíl poukázat na rozdíly dlouhodobých vztahů očima seniorů v porovnání s mladšími páry, kteří dle autorky jsou rozdílní. Neshledám zde na úvod možnost, aby piliře dlouhodobého vztahu očima seniorů dali autorce odpověď na rozdíly. Práce není zaměřena na srovnání pohledů starší a mladší generace žijící v dlouhodobém vztahu co by dalo možnost podívat se na rozdíly, na stěžejní piliře u obou skupin.

TEORETICKÁ ČÁST

První kapitola je věnována typologií vztahů. Není zde jasné co autorka „typologií vztahů“ myslí. Dále v podkapitole pojednává o typech párů na základě americké studie z roku 1993. **Na straně 5. je uvedeno: Další možné rozdělení uvádí podobně založenou kategorizaci / s popisem typů manželství/ - chybí mi zde autor dané kategorizace.** Další dvě podkapitoly: typologie partnerů by si zasloužovala lepšího zpracování, je zde čerpáno jenom z publikace z r. 1976. U typologie lásky bych uvítala také více zdrojů. **K danému tématu DP zde postrádám např. informace z publikace 5 jazycích lásky od G. Chapmana. V podkapitole o zamilování na začátku píšete o období zamilovanosti – vaše definice?** Dále autorka popisuje manželství dle období jeho trvání. Zajímavou podkapitolou jsou teorie formování manželské dyády, bohužel např. **U teorie - U-tvar manželské spokojenosti se o teorii kromě obrázku čtenář nedozví více.** V kapitole II. Na str. 14 autorka uvádí: „*Za poměrně zajímavou informaci také považuji výzkumy potvrzující, že životní spokojenost koreluje se setráváním v manželském svazku. Totéž však neplatí o dlouhodobých partnerských vztazích bez svazku.*“ **Není jasné jaké výzkumy má autorka na mysli.**

Odborný text na straně 27-35 je „prodkáván“ informacemi autorky co oceňuji, jenom bych zvolila jinou formu prezentace, aby z textu bylo více znát, že to nejsou obecně platné informace, některé jsou totiž zavádějící.

V teoretické části práce oceňuji výběr tématu, ale bohužel ne moc zdařilé odborné i formální zpracování. V textu se obtížně orientuje v problematice, autorka zbytečně dělí kapitoly na množství podkapitol, které některé obsahují jenom pár informací. Návaznost kapitol se ztrácí v množství malých podkapitol, co dělá práci zbytečně těžko čtivou. Nejedná se o plynulé čtení, k porozumění některých navazujících informací je potřeba se často vracet k předchozímu textu. Zajímavé informace jsou v záplavě textu bohužel málo viditelné.

V práci se nachází také formální chyby a chyby v citacích. Z práce je znám zájem autorky o dané téma, zasloužila by si ale kvalitnější zpracování v rámci diplomové práce.

Teoretická práce je zpracována u některých témat neobsažně, u některých zbytečně obsírně. Celkově je teoretická část práce zpracována na úkor empirické části práce.

EMPIRICKÁ ČÁST

Autorka v úvodu empirické části uvádí: „**Cílem mého výzkumu v diplomové práci je hledání pilířů, o které se opírají dlouhodobé vztahy**, ostatně stejně, jak je zmíněno v samém názvu práce. Podívám-li se na dnešní manžele, žijící spolu 10 let a manžele, kteří spolu strávili pětinasobek této doby, připadá mi, jakoby starší generace věděla něco víc než my. **Cílem tohoto výzkumu je zjišťování pojítek mezi těmito lidmi a jejich pohledu na současné vztahy.**“ – není mi zde jasné, co je skutečným cílem výzkumu. Dle zadání práce by to měli být pilíře, o které se opírají dlouhodobé vztahy párů, se kterými autorka vedla rozhovory, ale dle dalšího cíle, který je zde uveden a je také hned v úvodu DP je ale zcela jiné zadání. V daném výzkumu není možné dostat se k druhém cíli, který autorka uvádí. Kdyby bylo cílem zjistit pojítka mezi starší a mladší generací v dlouhodobých vztazích, tak by design výzkumu byl jiný.

Výzkumné otázky:

VO1: Jaké faktory spokojenosti uvádějí účastníci průzkumu ve svém vztahu nejčastěji?

VO2: Jaké faktory naopak uvádějí jako důvody rozpadu manželství?

Pilíře dlouhodobého vztahu tady autorka definuje jako faktory spokojenosti. Není mi zde jasná

VO2: důvody rozpadů manželství? Na to by měli odpovídat lidé, kteří rozpadem manželství prošli. Prosím objasnit tuto otázku v diskusi.

Jako metodu autorka uvádí strukturovaný rozhovor, dle dalších informací z textu vedla rozhovor polostrukturovaný. Tematická analýza byla použita na analýzu získaných dat. Nenacházím v příloze přepisy rozhovorů, co by danému výzkumu dalo větší vhléd do života respondentů. Více vtáhlo do děje. Oceňuji, že autorka při analýze rozhovorů doplnila text – ukázkami z rozhovorů.

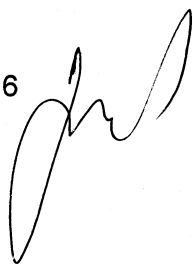
Vzhledem k zajímavého tématu empirická část působí poněkud „smutně“ a na rozdíl od teoretické části by si zasloužila více prostoru jak při analýze a samotném výstupu z rozhovorů, tak v diskusi nad konkrétnějšími úvahami a návrhy na další výzkum v dané problematice. Práci by dodalo na zajímavosti a důležitosti také více vlastních postřehů autorky při realizaci výzkumu, s klady a úskalími, se kterými se ve výzkumu potýkala, sebereflexi atd.

Celkově je daná DP práce zajímavá tématem a zacílením výzkumu. Bohužel po zhodnocení obou částí práce se v ní nachází více nesrovnalostí a je obsahově i formálně míň zdařilá, ale k obhajobě ji doporučuji.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: při úspěšné obhajobě doporučuji 3

Datum, podpis: 28.8.2016

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke, positioned to the right of the date.